

Kirsi Mäkinen

KATVEESSA

Nuorten kokemuksia työttömyydestä

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Sosiaalityön pro gradu-tutkielma

Huhtikuu 2019

TIIVISTELMÄ

KIRSI MÄKINEN: KATVEESSA. Nuorten kokemuksia työttömyydestä

Pro gradu-tutkielma, 63 sivua, 1 liitesivu

Tampereen yliopisto

Sosiaalityön tutkinto-ohjelma

Ohjaajat: Leena Autonen-Vaaraniemi, Lasse Rautniemi

Huhtikuu 2019

Pro gradu-tutkielmani tavoitteena on selvittää miten nuoret kokevat työttömyyden ja aktivoinnin elämänsä aikana sekä mitkä ovat nuorten selviytymiskeinot työttömyydestä. Lisäksi kuvasin yksilön ja yhteiskunnan toiminnan tasojen yhteen kietoutumista nuorten elämänsä aikana. Tutkimusote on laadullinen ja tutkimukseni viitekehys on fenomenologinen tutkimus. Aineisto koostuu kuuden nuoren teemahaastattelusta. Analyysi on teorialähtöinen sisällönanalyysi.

Nuorten koulutukselliset siirtymät sisälsivät jojo-siirtymän piirteitä työttömyyden, aktivoinnin, koulutuksen ja työelämän vaihdellessa nuorten elämänsä aikana yksilöllisesti. Siirtymät ovat osin lukkiutuneet paikoilleen ja nuoret tarvitsevat tukea sosiaaliselta verkostoltaan sekä viranomaisilta selviytyäkseen työttömyydestä. Vakituinen työ on kaikkien kuuden nuoren tulevaisuuden haave. Ammatillisen koulutuksen ja työelämäkokemuksen vajeet nousevat pääsyiksi työttömyydelle. Lisäksi terveydelliset syyt ja päihderiippuvuudet hidastavat työelämään siirtymistä. Deprivaatio- ja insentiviteorian valossa nuoret asemoituvat lähelle selviytymisparadigmaa. Aktivointi lisää nuorten toiminnallisuutta ja hyvinvointia työttömyysaikana.

Ammatilliseen koulutukseen panostaminen on tärkeää sekä yksilöllisesti että yhteiskunnallisesti. Työelämän on muuttumassa koko ajan vaativammaksi edellyttäen jatkuvaa sopeutumista, mikä tekee unelmien löytymisen haastavaksi. Elämänsä aikana edellyttää yksilöllistä kehittymistä ja elinikäistä oppimista. Nuorten työelämään ohjautumiseen vaikuttavat yksilölliset ja yhteiskunnalliset asiat. Opiskelu- ja työkyntöisuuden ylläpitäminen vaatii toiminnallisuutta ja hyvinvointiin panostamista. Perinteisistä elämänsä aikana vapaat yksilöt ovat edelleen riippuvaisia institutionaalisista prosesseista. Haastateltujen nuorten heterogeeniset polut ovat johtaneet kolmeen eri aktiivisuustyyppiin, joissa nuoret tähtäsivät avoimille työmarkkinoille, palvelu-uralle tai työmarkkinoiden ulkopuoliseen toimintaan.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että tutkimukseni nuoret pyrkivät sopeutumaan ympäröivään yhteiskuntaan ja työ on heille merkityksellinen asia. Nuorten selviytymiskeinoja työttömyydestä ovat realististen tavoitteiden laatiminen, kannustava sosiaalinen verkosto ja oman jaksamisen rajaaminen. Nuoret näkivät työn, koulutuksen ja aktivoinnin olevan keinoja selviytyä työttömyydestä ja tavoitteeseen pääsemisen vaativan innovatiivisia ja yksilöllisiä ratkaisuja elämänsä aikana.

Avainsanat: nuorisotyöttömyys, NEET-nuoret (Not in Employment, Education, or Training), aktivointi, toiminnallisuus, elämänsä aikana

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkistettu Turnitin OriginalityCheck-ohjelmalla.

SUMMARY

KIRSI MÄKINEN: IN THE SHADOWS. Young adults experience of unemployment

Master's thesis, 63 pages, 1 appendix pages

University of Tampere

School of Social Sciences

Supervisors: Leena Autonen-Vaaraniemi, Lasse Rautniemi

April 2019

The aim of this master's thesis is to examine how young people experience their unemployment and activation periods in their life course and also find out what are young people's coping strategies of unemployment. In addition I describe how individual's and society's functions intertwine youngster's life courses. The study is qualitative and the epistemology of the study is phenomenological research. The material of the interviews made with six young people. The data was analyzed by theoretical based content analysis.

Young people's professional transitions include features of jojo transitions because youngsters change their positions individually between unemployment, activities, study and work in their life course. Transitions are sometimes locked in place and youngsters need support from their social network and authorities to cope through unemployment. Everyone have the same dream about permanent job. The main reasons of unemployment are lack of vocational education and deficiency of work experience. In addition health problems and substance addiction slow down transition to work life. Deprivation theory and incentive theory indicate that young people are close to the survival paradigm. Activation increase young people's functionality and wellbeing during unemployment.

It is important to invest in vocational education both socially and individually. Working life is changing even more demanding all the time and you need to integrate continually yourself those demands. Finding your dream job is more challenging. Life course require individual progress and lifelong learning. Individual and society things influence youth guidance in to the labor market. Maintain study and work fitness demand put effort in functionality and wellbeing. Out of traditional transitions disengage individuals are still dependent of institutional processes. Interviewed youngsters' heterogeneous paths can be divide in three activity categories what are labor market oriented, service career oriented and external activities of labor market oriented.

It may be concluded that this thesis demonstrate young people try adapt the surrounding society and work is relevant issue for them. Young people's coping strategies about unemployment are making realistic goals, having supporting social network and realizing limitation of coping. Youngsters see work, vocational education and activation as coping strategies of unemployment and reaching the goal require innovative and individual solutions in their life courses.

Key words: youth unemployment, NEET youngsters (Not in Employment, Education, or Training), activities, functionality, life course

The originality of this thesis has been checked using the Turnitin OriginalityCheck service.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TUTKIMUKSEN KÄSITTEELLISET LÄHTÖKOHDAT	7
2.1 Nuoret ja työttömyys	7
2.2 Nuorten aktivointi	11
2.3 Koulutuksen ja työn merkitys nuorten koulutuksellisessa siirtymässä	15
2.4 Tutkimuksen viitekehys ja tutkimuskysymykset	17
3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS	20
3.1 Nuoruus elämäkulussa	20
3.2 Deprivaatioteoria ja insentiiviteoria	26
3.3 Toiminnallisuus ja työttömyys	28
4 AINEISTON KUVAUS	30
4.1 Kohderyhmä ja aineiston keruu	30
4.2 Tutkimuksen eettisyys ja tutkimuslupa	33
4.3 Haastateltavien taustatiedot	34
4.4 Haastateltavien elämäkulkujanat	36
5 TUTKIMUSAINESTON ANALYYSI	38
5.1 Työttömyys ja aktivointi nuorten elämäkulussa	38
5.2 Deprivaatio- ja insentiiviteoria nuorten kokemusten läpileikkaajina	46
5.3 Nuorten selviytymiskeinot työttömyydestä	48
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	51
LÄHTEET	57
Liite 1	64

Taulukkuuettelo

Taulukko 1. Työttömyysaste vuosina 2013 ja 2018, sivu 8

Taulukko 2. Haastateltavien perustiedot, sivu 35

1 JOHDANTO

Tutkimukseni kohteena ovat nuoret, joilla on kokemusta työttömyydestä. Tutkimuksessani tarkastelen, miten työttömyys ja aktivointi näkyvät nuoren elämäkulussa ja mitkä ovat nuoren selviytymiskeinot työttömyydestä. Haastattelen nuoria, joilla on kokemusta työttömyydestä ja joiden yhteiskunnallinen asema ei ole vielä vakiintunut työmarkkinoiden suhteen. Makro- ja mikrotasojä tutkivien tutkimusten rinnalle yhteiskuntapolitiikassa tarvitaan järjestelmän palveluihin osallistuvien omiin kokemuksiin perustuvia analyysejä (Mäntyneva & Hiilamo, 2018, 25). Nuorisotyöttömyys on ollut läsnä työssäni useita vuosia työskennellessäni NEET-nuorien parissa. NEET (Not in Employment, Education, or Training) kuvaa opiskelun ja työelämän ulkopuolella olevia nuoria. Tutkimuksen aihealue kiinnostaa minua työkokemukseni kautta. Työssäni pohdin nuorten elämän haasteita ja ongelmakohtia, joita nuoret kohtaavat. Usein nuoret opiskelevat ja koittavat saada töitä opiskeluiden loputtua. Nuori tyypillisesti irtautuu lapsuudenkodista ja siirtyy ammatillisen koulutuksen, työn ja perheen perustamisen kautta itsenäiseen elämään ja aikuisuuteen (Järvinen & Vanttaja, 2013, 512). Erityisesti ammatillisen koulutuksen merkitys työmarkkinoille kiinnittymisessä on oleellinen ja nuorten huono-osaisuuden määritelmä sisältää usein nuoren työn ja koulutuksen ulkopuolella olemisen (Juvonen, 2013, 30). Koulutus on siis väylä työelämään, mutta kaikki nuoret eivät etene elämässään näin suoraviivaisesti, vaan voivat olla työttömänä jossain vaiheessa.

Työ ja työttömyys vaikuttavat nuorten elämäkulkuun. Ilari Ilmakunnas, Timo Kauppinen ja Laura Kestilä (2015, 258) ovat tutkineet nuorten aikuisten sosioekonomisia syrjäytymisriskejä verrattuna matalaan koulutukseen, työttömyyteen ja toimeentuloon. Tulokseksi tuli, että työttömyys on varsin yleistä jossain vaiheessa nuorilla, mutta tyypillisesti työttömyys on vain tilapäinen kokemus. Toimeentulotuella eläminen on myös nuorille yleensä tilapäistä, mutta pienelle joukolle nuoria aikuisia toimeentulotuki jää pitkäaikaiseksi tulonsaantimuodoksi jo varhaisessa vaiheessa. Maahanmuuttajat ja matalasti koulutetut nuoret ovat erityisessä riskiryhmässä päätyä työn ulkopuolelle. Lisäksi nuorten perhetaustat, terveydelliset ja sosiaaliset ongelmat voivat pitkittää työttömyyttä ja toimeentulo-ongelmia. Huono-osaisuudella on taipumusta kasaantua ja heikentää nuoren elämähallintaa. Kuitenkin ryhmä, jolle näin käy ei ole kovin suuri verrattuna koko ikäluokkaan. (Ilmakunnas ym. 2015, 258-260.)

Ihmisen selviytyminen päivästä toiseen edellyttää perusturvallisuuden tarpeiden tyydyttymistä, kuten ruoka, juoma ja uni. Ihminen on fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen kokonaisuus. Elämisen perustasolla nähdään olevan ensisijaista elossa säilyminen ja perustarpeiden tyydyttäminen. Ihmisellä

on tarve toteuttaa itseään ja olla tarpeellinen toisille ihmisille ja olennoille. Työttömyys kaventaa mahdollisuuksia tehdä ja toimia, koska tulot ovat minimaaliset. Perustarpeiden tyydyttäminen on hankalaa, jos niukkuudesta tulee päivittäinen asia arjessa. Ihmisillä on tarve toteuttaa itseään ja omaa olemustaan olemisen ja toiminnan kautta. Tekemisen puute, kuten työttömyys voi olla ongelmallista, koska ei voi tehdä työtä ja tuntea itseään tarpeelliseksi (Niemelä, 2009, 216-219). Nykyisin Suomen työvoimapolitiittiset strategiat lähtevätkin siitä ajatuksesta, että aktiivisen palvelupolun kautta edetään kohti avoimia työmarkkinoita tavalla tai toisella (Elonen & Niemelä & Saloniemi, 2017, 292).

Nuorten koulutuksellinen elämäntapahtuu kiinnittymällä yhteiskuntaan koulutuksen ja työn kautta. Tutkimusta nuorten työttömyyden kokemuksista tarvitaan, koska nuorten kiinnittyminen työmarkkinoille on yhteiskunnallisesti katsottuna merkittävää. Palkkatyön kautta hankitut tulot ja sosiaaliset suhteet ovat keskeisiä hyvinvoinnille ja terveydelle (Saari & Behm, 2017, 118). Tutkimukseni tuo esiin nuorten omia kokemuksia työttömyydestä. Nuorten aktivointi ja osallistaminen ovat alati pohdinnan alla sosiaalityötä kehitettäessä, koska aktivointipolitiikka ohjaa ammattilaisia etsimään koulutuksen, työelämän ja kuntoutuksen ulkopuolella oleville nuorille uusia ja innovatiivisia tapoja edetä elämässään. Viimeisimpänä uudistuksena on ollut pääministeri Juha Sipilän hallituksen toimeenpanema työttömyysturvan aktiivimallin käyttöönotto, jonka uusimmat muutokset astuivat voimaan 1.4.2019 (STM, 2018). Kannustamiseen ja aktivointiin liittyy myös seurantaa ja tiivistä ohjausta. Tarja Juvonen (2013, 49) toteaa, että nuorten tukeminen edellyttää lähtökohtaisesti myös kontrolloivia elementtejä. Hahmottelen myös sitä, miten yksilön ja yhteiskunnan toiminnan tasot kohtaavat nuorten näkökulmasta heidän elämäntulussaan. Yksilön elämäntapahtuu rakentuu vuorovaikutuksessa yksilön, yhteisöjen ja yhteiskunnan tasojen välillä (Henriksson, 2016, 13).

2 TUTKIMUKSEN KÄSITTEELLISET LÄHTÖKOHDAT

Tässä luvussa käsittelen nuorisotyöttömyyden piirteitä ja nuorten aktivointitoimenpiteitä, jotka oleellisesti liittyvät tutkimusaiheeseen. Keskeisinä ratkaisuinä nuorisotyöttömyyteen on nähty ammatillinen koulutus ja työssäkäynti. Nuoret kamppailevat ammatin ja työpaikan saavuttamiseksi ja ohjautuvat aktivoiviin työllistämistoimenpiteisiin vaihtelevissa elämäntilanteissa. Luvun lopussa esittelen tutkimuksen viitekehyksen ja tutkimuskysymykset.

2.1 Nuoret ja työttömyys

Työttömien hyvinvointia on tutkittu sekä Suomessa että kansainvälisesti. Työttömyyden ja koetun hyvinvoinnin välistä suhdetta on tarkasteltu monissa tutkimuksissa eri näkökulmista (Ervasti, 2004, 300). Tutkimuksia on tehty pitkäaikaistyöttömistä, koska työkeskeinen ihmiskuva on ollut tiukasti sidoksissa ansiotyöhön ja markkinatalouteen (Elonen ym. 2017, 280). On tutkittu myös sitä, onko mikä tahansa työ parempi kuin ei työtä ollenkaan. Belgiassa Karen Van Aerden, Sylvie Gadeyne ja Christophe Vanroelen (2017, 1) ovat tutkimuksessaan tarkastelleet, onko työmarkkina-asetelmalla vaikutusta terveyteen. Tuloksena oli, että työttömyys ja epävarmat työtyypit johdonmukaisesti yhdistyvät heikkoon yleis- ja mielenterveyteen. Epävarmat työtyypit tarkoittavat työtehtäviä, joissa on näkyvissä työn väliaikaisuus, huonot palkat ja työntekijän oikeudet ovat haavoittuvia sekä työntekijä tuntee voimattomuutta työtä tehdessään. Lisäksi kyseessä oleva tutkimus otti huomioon myös sosiaalisen tuen ja elämisen kontekstin. Omistusasuminen, taloudellinen tilanne ja sosiaalinen tuki ovat selkeästi yhteydessä yksilön kokemaan terveydentilaan. Taloudenhoitoa ja sosiaalisen tuen määrää mittaavilla kysymyksillä oli selkeästi yhteyttä siihen, miten työttömät kokivat terveydentilansa. Työttömyys ja epävarmat työt olivat usein yhteydessä taloudellisesti ja sosiaalisesti köyhään tilanteeseen kotona. Useiden tekijöiden ollaan nähty osoittavan, että mikä työ tahansa ei kuitenkaan ole yleisterveyden ja mielenterveyden kannalta parempi kuin ei työtä ollenkaan. Koettu terveydentila ja mielenterveys ovat hyvin paljon siitä kiinni, millaisena yksilö kokee taloudellisen tilanteensa ja sosiaalisen tuen ja työsuhteen laadun. (Van Aerden ym. 2017, 7-8.) Nuoret usein tekevät näitä epävarmoja töitä, koska monien on opiskelujen ohella helppo tehdä lyhyitä tilapäistöitä ja määräaikaisten työsuhteiden reitti pois tilapäisistä töistä vakituisiin työsuhteisiin.

Elämme Suomessa hyvinvointivaltiossa, mutta kaikki eivät silti voi hyvin. Nuorisotyöttömyys on ollut päättäjien huolenaiheena jo pidempään. Sami Ylistö (2015, 112) kirjoittaakin, että

nuorisotyöttömyydestä tuli Suomessa laajasti tunnistettu ilmiö 1990-luvun lamasta lähtien. Sitä ennen ei ole näkynyt nuorten työllistymisessä pitkäkestoisia ongelmia. Laman jälkeen elpyminen tapahtui hitaasti ja aktiivinen työvoimapolitiikka pääsi kehittymään. Lisäksi Jaana Lähteenmaa (2016) toteaa, että nuorisotyöttömyys pysyy korkeana tunnetusti jonkin aikaa taantumana taittumisen jälkeenkin. Nuoret ovat keskeinen kohderyhmä aktivointipolitiikassa. Työttömien passivoituminen on uhkakava, johon liitetään alhainen työhalukkuus ja aktiivisuus tehdä työllistymistä edistäviä toimia. Ulkoinen motivaatio voi muuttua sisäiseksi motivaatioksi. Helpoimmin työtön motivoituu omasta itsestä lähtevistä tavoitteista käsin. Työhaun aktiivisuuteen vaikuttaa moni asia, kuten ammattitaito, koulutus, työpaikkojen sijainti suhteessa työnhakijan kotipaikkaan, työkokemus ja sen puute, heikko terveydentila ja muut haasteet elämässä. (Ylistö, 2015, 112-117.) Mirja Määttä (2014, 204) lisää listaan kielitaidottomuuden ja työnantajien ennakkoluulot. Lisäksi nuorten liikkumista työelämän tarpeiden mukaan vaikeuttavat vanhemmuus, syrjäseudulla asuminen ja liikenneyhteyksien puute.

Työttömyysaste nousi 2010-luvulla historiallisen korkealle Euroopassa. Alla olevasta taulukosta 1 näkyy, miten kriisimaista Espanjassa (työttömyysaste 26%) ja Kreikassa (työttömyysaste 28%) se lähestyi ennätyslukemia vuonna 2013, jolloin Suomessa (työttömyysaste 2013: 8,2%) oltiin pienemmissä lukemissa. Suomessa työttömyysaste on ollut pahin vuonna 1994: 16,7%. Nyt Espanjassa työttömyysaste on laskenut jo alle 20% (heinäkuu 2018: 15,2%) ja Kreikassa (heinäkuu 2018: 19,0%). Suomessa työttömyysaste oli kesäkuussa 2018: 6,7%. (Tilastokeskus 2013 ja 2018; Eurostat 2013 ja 2018.)

Taulukko 1. Työttömyysaste vuosina 2013 ja 2018

	2013	2018
Espanja	26%	15,2%
Kreikka	28%	19%
Suomi	8,2%	6,7%

Nuorison työttömyysaste nousi vuonna 2013 lähelle 60% Espanjassa ja Kreikassa, jotka olivat Euroopan kriisimaita. Suomessa 15-24 –vuotiaiden työttömyysaste vuonna 2017 oli 20,1% tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan. Suomessa vaihtelua nuorten työttömyysasteessa on ollut parin prosenttiyksikön verran 2010-luvulla (aikavälillä 2010-2017 vaihtelua on ollut 19,0-22,4% välillä). Luku on suuri verrattuna 15-74 –vuotiaiden työttömyysasteeseen, joka vuonna 2017 Suomessa oli 8,6% (Tilastokeskus 2017; Eurostat 2017). Työttömyysaste on noussut ja nuorten työttömyys lisääntynyt, mutta Suomessa tilanne ei ole niin vakava kuin luvuista voisi päätellä.

Nuorten työttömyysaste on käytännössä aina ja kaikkialla korkeampi kuin aikuisväestön. Ilmiön syyt liittyvät siihen, että nuorten liikkuvuus työmarkkinoilla on suurta. Nuoret etsivät ensimmäistä työtään, vaihtavat työpaikkaa ja palaavat välillä koulutukseen. Välillä voi olla useita lyhyitä työttömyysjaksoja. Myös nuorille tyypilliset määräaikaiset työsuhteet päättyvät usein lyhyeen työttömyysjaksoon etenkin laskusuhdanteessa. Talouden heikkeneminen johtaa monien määräaikaisten työsuhteiden päättymiseen sekä rekrytointikieltoihin ja rajoituksiin ja nuoret usein ovat juuri tässä kohderyhmässä. Nuoria on kesäisin työmarkkinoilla jyrkästi enemmän kuin talvella johtuen koulujen kesäloma-ajoista. On siis selvää, että osa nuorista työllistyy kesäisin ja osa ei. Osa hakee keväisin pysyvää työpaikkaa ammattiin valmistumisen johdosta. Voidaan siis nähdä useita syitä nuorten kohdalla suurentuneeseen riskiin kokea työttömyyttä. (Hämäläinen & Tuomala, 2013, 2.)

Suomen nuorisotyöttömyyttä on verrattu naapurimaiden nuorisotyöttömyyteen. Suomen lisäksi Suomen naapurivaltioissa Pohjolassa ja Baltiassa nuorisotyöttömyyttä tutkineet Jale Tosun, Marge Unt ja Eskil Wadensjö (2017, 598) löysivät samankaltaisuutta nuoriin suunnatussa työvoimapolitiikassa, vaikka maissa on selvästi erilaiset hyvinvointijärjestelmät. Etenkin Virolla, Suomella ja Ruotsilla on suhteellisen samanlainen lähestymistapa nuoriin suuntaavassa työvoimapolitiikassa, joka koostuu eri tasoisista työllistämistoimista. Toisaalta Tanska, Latvia ja Liettua poikkeavat näistä. Tanska erottuu muista maista investoimalla koulutukseen ja ammatilliseen harjoitteluun eniten. Latvia ja Liettua ovat tehneet muun muassa nuorten auttamisohjelmia, joissa on nuorille etsitty heidän ensimmäistä työpaikkaansa. EU:n alueella on nuorisotyöttömyys ollut monissa maissa hyvin haastavalla tasolla ja viimeisen kolmen vuosikymmenen aikana jopa kaksin- tai kolminkertainen yleiseen työttömyyteen verrattuna. (Tosun ym. 2017, 598-599.)

Tutkimusta kouluttamattomista ja työttömistä nuorista on tehty Suomessa myös aiemmin ja nuorten kokemuksia työttömyydestä on sivuttu monista eri näkökulmista. Kuitenkin Suomessa koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevista nuorista on vain vähän laajoja tutkimuksia (Järvinen & Vanttaja, 2013, 510). Vuonna 1985 koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olleista nuorista kiinnittyi myöhemmin noin kolmannes työuralle. Vastaavasti 1995 koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevista nuorista noin puolet päätyi vakaalle työuralle. Työhön kiinnittymistä selittää innokas kouluttautuminen 1990-luvun laman jälkeen. Lisäksi nuorten syrjäytymisen torjunta ja koulupudokkaiden tukeminen tulivat ajankohtaisiksi ja heihin kohdennettiin resursseja aiempaa enemmän. Opiskelujen ja työelämän katveeseen jääminen ei tarkoita kaikille lopullista syrjäytymistä, vaan osa jatkaa opiskelua myöhemmin ja päättyy työmarkkinoille opiskelujen jälkeen. Tutkimusten

mukaan jopa puolet koulupudokkaista kykenee myöhemmällä iällä kiinnittymään työn kautta yhteiskuntaan. Pekka Myrskylä (2012,1) väittää, että mitä kauemmin nuori on työttömänä tai ulkopuolisena, sitä epätodennäköisemmin nuori opiskelee myöhemmin ammatillisen koulutuksen. Pitkäkestoinen ulkopuolisuus on erilaisten vaikeiden elämäntilanteiden summa, josta eteenpäin ei pääse perinteisillä aktivointitoimenpiteillä. Jatkossa tarvitaankin tutkimusta lisää yhteiskuntaan liittymistä edistävästä ja estävästä tekijöistä. (Järvinen & Vanttaja, 2013, 511-518.)

Heikki Ervasti (2004, 301) toteaa, että nuorten keskuudessa työttömyyden seuraukset ovat lievempiä kuin iäkkäämmillä. Nuoret keksivät työntöön korvaavia toimintoja paremmin eikä sosiaalinen asema merkitse nuorten arvomaailmassa samaa kuin iäkkäämmille työttömille. Toisaalta nuorilla on enemmän taloudellisia vaikeuksia kuin iäkkäämmillä. Terveiden heikkeneminen lisää riskiä taloudellisiin vaikeuksiin. Työttömänä koettuun hyvinvointiin vaikuttavat siis terveydellinen ja taloudellinen tilanne sekä sosiaalinen verkosto ja työsitoutuneisuus. (Ervasti, 2004, 310-311.) Juho Saari (2015, 44) näkee yhteiskunnallisten jakojen ja erojen lisäksi etenkin yksilöiden pitkän tähtäimen valintojen vaikuttavan ihmisen huono-osaisuuteen. Ammatillinen koulutus voi tuntua suurelta panostukselta, jos ei näe koulutuksen pitkäkestoisia etuja. Kyky ennakointiin ja nähdä asioiden laajemmat yhteydet vaikuttavat valintoihin. Jos aina haluaa välittömän ja lyhyen aikavälin nautinnon, voi panostus muun muassa koulutukseen tai säästämiseen jäädä tekemättä.

Nuoren, ihmisen yleensä, elämään ei ole olemassa yhtä oikeaa kaavaa. Valintoja tehtäessä ei ole olemassa vain yhtä hyvää vaihtoehtoa, vaan pitää valita useista vaihtoehdoista. Joskus ei ole yhtään hyvää vaihtoehtoa, vaan pitää tehdä valinta omaan tahtotilaan sopimattomista vaihtoehdoista. Ihmisen elämä on täynnä valintoja, hyviä ja huonoja. Tuija Kotiranta (2008, 96) pohtii sitä, miksi ihminen toimii usein vastoin omaa parastaan. Ihminen on yleensä tietoinen, että jotkut elämäntavat (esimerkiksi päihteiden liikakäyttö, ylensyöminen, velkaantuminen) eivät ole hyväksi terveydelle tai elämänhallinnalle. Toisaalta ihminen ei välttämättä ole toivonut tilanteen etenevän esimerkiksi työttömyyteen, mikä ei ehkä ole edes nuoren oma syy, vaan johtuu ehkä yhteiskunnallisista asioista. Ihmisen käytöksessä taistelevat keskenään järki ja vietti. Yleensä tiedetään, mikä käytös olisi hyväksi, mutta silti vapaa tahto ohjaa ihmisen valintoja. Toisaalta välillä ihminen voi tehdä tietämättään vääriä valintoja. Kaikista vaihtoehdoista huolimatta yhtä hyvää ja varmasti parasta vaihtoehtoa ei ole olemassa. Ihmisten on kuitenkin valittava vaihtoehdoista itselleen parhaaksi katsomansa vaihtoehto ja vähitellen tapahtuu voimaantuminen. (Kotiranta 2008, 96-99.) Voimaantuminen ilmenee vahvistuneina voimavaroina, positiivisina kokemuksina omista kyvyistä, konkreettisena elämänsuunnitteluna ja myönteisyytenä tulevaisuutta kohtaan (Mäntyneva & Hiilamo, 2018, 23).

Nuoren tilannetta tarkastellessa on huomioitava kulttuurisen kontekstin merkitys sekä nuoren tilannesidonnaisuudet. Eri olosuhteet eivät ole selittävä voima itsessään, vaan kun nähdään, miten erilaiset elämäntyyli, hoitojärjestelmät, odotukset ja resurssit kytkeytyvät keskenään, nähdään kokonaisvaikutukset. Tapauskohtaisesti vaihtelee, mitkä tekijät ihmisen elämässä ovat suotuisia ja mitkä eivät. Ihmisen perimä ja ympäristö ovat vuorovaikutteisessa kaksisuuntaisessa prosessissa, jossa molemmat vaikuttavat toisiinsa. Ihminen luo ja muokkaa ympäristöään. Elinympäristö ja elämänhistoria muokkaavat nuorta, muun muassa lastenkasvatus, koulumenestys, asuinympäristö, koulun resurssit ja opettajan asenne vaikuttavat yhdessä esimerkiksi sosiaaliluokan ja etnisen taustan kanssa. Lisäksi ihmisen lähiympäristöön voivat vaikuttaa muut tärkeät henkilöt (significant others) ja nuorelle muita tärkeitä henkilöitä voivat olla muun muassa opettajat, harrastusten ohjaajat tai kasvatusvanhemmat. Välillä nämä tärkeät toiset henkilöt onnistuvat vaikuttamaan toisiin nuoriin enemmän kuin toisiin. Elämäntilanteet ovat siis hyvin moninaisia sisällöiltään ja vaikutuksiltaan. (Andersson 2013, 212-214.)

Työttömyyteen ja niukkuuteen sopeutunut henkilö voi kokea elämänlaatunsa heikoksi, mutta mahdollisuudet tilanteen parantamiseen nähdään olevan kaukana omasta tilanteesta. Asemaan siis sopeudutaan ja uusien asioiden (koulutus, työ, työkokeilu) tavoittelu voi tuntua mahdottomalta. Toisaalta omat kyvyt ja terveydentila voidaan yliarvioida, koska mahdollisuutta vertailuun todellisessa tilanteessa ei ole. Koulu- ja työkyky voi vaatia asioita, joita ei tule ajatelleksi kotona työttömänä ollessaan. Elämänhallinnassa voi olla puutteita (vuorokausirytmii, kulkuyhteydet), jotka pitäisi huomioda ja mahdollisesti jopa muuttaa ennen kotoa aktivoitumista. (Saari, 2015, 73.) Aktivointoimet sisältävät juuri näitä elämänhallintaa ja työelämään palaamista edistäviä asioita ja silloin voi olla luontevaa edetä työelämään aktivoinnin kautta. Tästä lisää seuraavassa luvussa.

2.2 Nuorten aktivointi

Suomessa laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta 1§ lähtee siitä liikkeelle, että ”talouden kasvun, korkean työllisyyden ja hyvinvoinnin turvaamiseksi valtio edistää työmarkkinoiden toimivuutta ja työvoiman tarjontaa yhdessä kuntien, työmarkkinajärjestöjen, yritysten ja muiden työnantajien sekä kansalaisten kanssa” (Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta 916/2012). Näillä toimilla edistetään hyvinvointia sekä työvoiman pääsyä työmarkkinoille. Aktivoinnilla tarkoitetaan toimia, joilla edistetään työttömän edellytyksiä työllistyä avoimille työmarkkinoille tai parannetaan hänen elämänhallintaansa ja tuetaan sosiaalista vahvistumista. Keskeiset tavoitteet kirjataan ja niiden

etenemistä seurataan. Riippuen työttömän tilanteesta, suunnitelmaa ovat tekemässä vaihtoehtoisesti aikuissosiaalityön tai työllistämistoiminnan työntekijät sekä työvoimaviranomaisten edustajat. Lisäksi voidaan konsultoida kuntoutuksen ja koulutuksen järjestäjiä tilanteen niin vaatiessa. Aktivoivina toimenpiteinä voivat olla esimerkiksi kuntouttava työtoiminta, työkokeilu, työvalmennus, työvoimakoulutus, palkkatukityö. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189, 1§-5§.)

Suomessa on viime vuosina tavoiteltu korkeaa työllisyyttä yksilöllisten ratkaisujen kautta (Elonen ym. 2017, 280). Työttömällä on velvollisuuksia ja oikeuksia, myös nuorilla. Vuodesta 1997 alkaen on alle 25-vuotiaita nuoria koskettanut ammatilliseen koulutukseen hakuvelvoite. Simo Aho, Sari Pitkänen ja Markku Vanttaja (2012, 8) toteavat, että työmarkkinatuen saantioikeuteen on kytketty ammatilliseen koulutukseen hakeutumisvelvoite, joka koskee 18–24-vuotiaita nuoria, jotka eivät ole suorittaneet ammatillista tutkintoa loppuun. Hakuvelvoite tarkistetaan niiltä kyseessä olevan ikäryhmän nuorilta, jotka hakevat työmarkkinatukea työttömyysajalta. Työmarkkinatuen saannin edellytyksenä on siis ammatilliseen koulutukseen hakeutuminen tai ammatillisen peruskoulutuksen suorittaminen (Aho ym. 2012, 8-9.)

Nuorilla kouluttautumisvelvoite liittyy työttömyysaikaisen passiivisen työmarkkinatuen saantiin. TE-toimiston kanssa sovittujen työvoimapoliittisten aktiivitoimenpiteiden osallistumisen ajalta tukea saa pääsääntöisesti aina. Passiivista työmarkkinatukea, kuten muutakin työttömyysturvaa, voivat saada vain 18 vuotta täyttäneet, jotka ovat suorittaneet ammatillisen peruskoulutuksen. Alaikäiset työttömät työnhakijat eli 17-vuotiaat nuoret voivat saada työmarkkinatukea vain aktiivitoimenpiteiden ajalta ja heidän on joka tapauksessa haettava jatko-opintoihin. (Aho ym. 2012, 8.) Aktiivitoimenpiteitä ovat työvoimapoliittiset toimenpiteet, kuten palkkatukityö, työkokeilu ja kuntouttava työtoiminta. Kuntouttava työtoiminta voidaan myös sopia sosiaalihuollon kuntouttavana toimenpiteenä osaksi yksilöllistä palvelusuunnitelmaa (Saari & Behm, 2017, 145).

Kuntouttavan työtoiminnan tavoitteena on parantaa työmarkkinatuella tai perustoimeentulotuella elävän henkilön edellytyksiä työllistyä avoimille työmarkkinoille vahvistamalla hänen taitojaan ja kykyjään sekä poistamalla mahdollisia esteitä työllistymisen tieltä (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2001/189, 1§). Päivi Mäntyneva ja Heikki Hiilamo (2018) toteavat, että kuntouttava työtoiminta vahvistaa henkilön elämänhallintaa työllistymismahdollisuuksien lisäksi. Positiivisia hyvinvointivaikutuksia ovat muun muassa säännöllinen päivärytmi, mielekäs sosiaalinen tuki, aktivoituminen ja itsetunnon vahvistuminen. Työtoiminnan lähtökohtana on tekeminen, eikä aiempaa osaamista tarvitse olla. Aktivoinnista henkilö hyötyy parhaiten, jos hänellä on motivaatiota ja

kiinnostusta asiaa kohtaan. Ensisijaisesti kuntouttava työtoiminta korvaa palkkatyön puutetta. (Mäntyneva & Hiilamo, 2018, 19-22.)

Nuorisotakuu, josta on muokkaantumassa yhteisötakuu, kehitettiin aktivoimaan nuoria. Erkki Laukkanen (2014, 133) summaa, että tavoitteena nuorisotakuussa on tarjota jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta. Tämä ei ole kuitenkaan toteutunut suunnitellulla tavalla. Laukkanen (2014, 134) näkee syiksi kaksi oleellista asiaa. Ensinnäkin rahaa ei ole tarpeeksi satsata nuoristakuun toimivuuteen ja toiseksi nuorten tilannetta ei voida yksistään edistää, sillä samaan aikaan tulee satsata vaikeasti työllistyvien ja heikosti koulutettujen palveluihin. Haasteeksi voi siis muodostua vastakkaisasettelu, jossa alle 30-vuotiaiden ja yli 30-vuotiaiden palvelut kehittyvät toistensa kustannuksella. Samalla valtio on leikannut huomattavia summia ammatillisesta peruskoulutuksesta ja kuntien vuosia jatkuva säästäminen usein kohdistuu erityisesti lapsiin ja nuoriin. Satu Ojala (2016, 114) peräänkuuluttaakin poliittista rohkeutta lopettaa julkisen sektorin kurjistaminen leikkauksilla. Hänen mukaansa samalla keskeinen menestystekijä eli sosiaalinen hyvinvointi joutuu kuristusotteeseen, jolloin haaskataan inhimillistä ja sosiaalista pääomaa.

Aktivoinnin uusimpana muutoksena työttömyysturvan aktiivimalli tuli voimaan vuoden 2018 alusta. Aktiivimalliin on tulossa lisämuutoksia vuoden 2019 alkupuolella. Työttömyyden alun omavastuupäivien määrä vähentyy muutoksen myötä 7 päivästä 5 päivään. Omavastuuosuutta lisätään työttömyyden ajalle työttömyyden kestäessä yli 65 työttömyysetuuden maksupäivää. Aktiivimallissa aktiivisuutta tarkastellaan siis 65 työttömyysetuuden maksupäivän jaksoissa. Tämä vastaa noin kolmen kuukauden yhtäjaksoista työttömyyttä. Työttömyysetuus pysyy normaalina, jos työnhakija täyttää aktiivimalli vaatimukset. Työssäoloehto kertyy esimerkiksi osa-aikaisista työsuhteista, joissa henkilö käy vähintään 18 tuntia tarkastelujakson (65 työttömyysetuuden maksupäivän) aikana ja työstä on maksettu työehtosopimuksen mukainen palkka. Toisena vaihtoehtona on ansaita yritystoiminnasta vähintään 23 % yrittäjän työssäoloehtoon vaaditusta kuukausiansiosta. Vapaaehtoistyö ei siis täytä aktiivimallin ehtoja. Aktiivimallin mukainen aktiivisuus tulee täytettyä myös osallistumalla työllistymistä edistävään palveluun. Työllistymistä edistävästä palveluista sovitaan TE-toimiston kanssa, ja niitä ovat muun muassa työvoimakoulutus, omaehtoinen opiskelu ja työkokeilu. Jos tarkastelujakson aikana aktiivisuutta on riittävästi, etuuden maksaminen jatkuu kuten aiemminkin. Jos aktiivisuutta ei ole riittävästi, työttömyysetuus heikkenee 4,65 prosenttia seuraavien 65 maksupäivän ajaksi. Taloudellinen vaikutus vastaa yhtä

omavastuupäivää kuukaudessa. Vähennys tehdään sekä ansiopäivärahasta, työmarkkinatuesta että peruspäivärahasta. (Laki työttömyysturvalain muuttamisesta 1138/2017, HE, 2017.)

Nuorten poluttaminen ammatillisen koulutuksen kautta työelämään on ollut hallituksen kärkihankkeita viime vuosina. Lähteenmaan (2016, 3) tutkimuksen mukaan nuoret pitävät aktivointia kaiken kaikkiaan todella hyvänä asiana. Aktivointi on nuorten mielestä hyvä tapa päästä tekemään järkevää toimintaa. Vaikka systeemissä on nuorten mukaan parannettavaa, aktivointi on heidän mielestään parempi kuin ei mitään. Ammatillista koulutusta vailla olevat nuoret osallistuivat usein kuntouttavaan työtoimintaan ja nuorilla oli harjoittelu, valmennus tai työkokeilu hyvin yleinen toimenpidetyyppi (Aho & Tuomala, 2018, 40). Nuoret ovat yleensä kiinnostuneita eri mahdollisuuksista, mitä heillä on. Monia nuoria motivoi myös se, että aktivointitoimenpiteet takaavat toimeentulon. Lisäksi aktiivisuudestaan nuori saa harjoittelutodistuksen, joka voi avata uusia ovia.

Vaikea työllistymistilanne ajaa nuoria miettimään vaihtoehtoisia suuntautumisia ja tekemistä elämäänsä, jos työllistyminen näyttää epätodennäköiseltä. Ojala (2016, 107) listaa rakenteellisia syitä työttömyydelle, joille yksilöt eivät voi mitään, kuten talouskriisin jatkuminen, työmarkkinoiden alueellistuminen ja toimialojen murrokset. Myös sosiaaliturva madaltaa kynnystä jättäytyä työn tekemisen ulkopuolella, koska toimeentulo on turvattu (Ylistö 2015,123). Työt ovat muuttumassa epätyypillisemmiksi eikä samassa työpaikassa enää välttämättä olla koko aikuisikä. Anna Sell (2007, 4) puhuu siitä, miten työmarkkina-asemaan liittyy aiempaa enemmän epävarmuutta ja riskejä. Nuoret arvostavat vapautta valita ja he valitsevat itseään kiinnostavan vaihtoehdon. Sell (2007, 7) toteaa, että nuorten suhtautumisessa työhön on ollut kyse arvojen erilaistumisesta eikä arvojen kumouksesta. Nuoret haluavat päättää omasta elämänsä ja elämäntyylistään. Nuoret hakevat enemmän henkilökohtaista suhdetta töistään ja työmoraaliin vaikuttaa myös se, miten pärjäämistä ei voi rakentaa pelkästään työpaikan varaan, koska työtä ei ole tarjolla joka tilanteessa. Nuoret yrittävät näin sopeutua yhteiskunnan nykytilaan.

Aurélie Mary (2012, 305) huomauttaa, että nuoret kiistatta haluavat työtä, mutta mielellään sellaisen työn, jossa he viihtyvät ja jossa yhdistyvät nuorten yksilölliset arvot ja mielenkiinnon kohteet. Työn tulee luoda turvaa elämään, mutta yhtä paljon edustaa yksilöllisen kehityksen lähde. Työn tulisi antaa rikastuttavia kokemuksia eikä olla taakkana. Unelmatyön löytyminen voi kuitenkin olla haastavaa. Työmarkkinoiden haastavuus näkyy siinä, että työntekijöiltä vaaditaan yhä enemmän joustavuutta, sopeutuvuutta, koulutusta ja ammatillista osaamista. Nuoret voivat kokea työmarkkinat osin vihamielisinä, mutta toisaalta pääsyä työmarkkinoille he eivät pitäneet ylivoimaisena. Paneutumatta tässä asiaan sen syvemmin, voidaan todeta, että naisten työmarkkinat ovat edelleen

matalapalkkaisempia, heikommin arvostettuja ja sisältävät enemmän epätyypillisiä työmuotoja, kuten osa-aikatyötä. Maan kulttuurisesta ympäristöstä riippuen naiset voivat myös tuntea painostusta äidin ja vaimon rooleihin enemmän kuin työmarkkinoille menemiseen. (Mary, 2012, 305-306.)

2.3 Koulutuksen ja työn merkitys nuorten koulutuksellisessa siirtymässä

Andy Furlong ja Fred Cartmel (1997, 28) toteavat, että eläminen modernissa maailmassa sisältää maailmanlaajuisen epävarmuuden siitä, kuka onnistuu integroimaan itsensä onnistuneesti työmarkkinoille ja kuka ajautuu marginaaliin. Nuoriso on tullut haavoittuvaksi pitkäaikaiselle ulkopuolisuudelle varhaisessa vaiheessa elämäänsä. Ylistö (2015,118) ottaa esiin nuorten päämäärättömyyden koulutusalan valintahetkellä. Nuoret ovat epätietoisia, koska he eivät tiedä, minkä alan töitä haluavat tehdä tai heiltä puuttuu selkeitä työllistymiseen liittyviä suunnitelmia ja valinnat ovat siksi vaikeita tehdä. Opinnot voidaan keskeyttää mielenkiinnon puutteen vuoksi. Nuorilla on vaikeuksia tunnistaa ja ymmärtää yhteiskunnan rakenteita, joissa heidän oletetaan toimivan. Tämä kaikki epäselvyys johtaa siihen, että nuoret usein tarvitsevat apua näiden asioidensa selvittämiseen. (Ylistö, 2015,118.)

Siirtymä koulusta työelämään on tunnetusti hyvin tärkeä vaihe, missä nuorella on avaimet elämänsä kannalta siihen, periytyvätkö sosiaaliset edut ja eriarvoisuus sukupolvelta toiselle vai ei (Furlong & Cartmel, 1997, 27). Pauli Niemelän (2009, 229) mukaan syrjäytyminen koulusta voi aloittaa kierteen, joka herkästi johtaa myös työstä syrjäytymiseen. Ammatin puuttuminen on keskeinen ongelma työtä hakiessa. Kun työnhaku vaikeutuu, myös halu tehdä työtä heikkenee. Siksi koulutus on yksi keskeinen tekijä, jonka avulla nuori pystyy pitkällä tähtäimellä auttamaan itse itseään. Määttä (2014, 204) toteaa, että Suomessa korostetaan koulutusta ja työntekoa sekä itsellistä pärjäämistä. Nuorten kiinnittyminen yhteiskuntaan koulutuksen ja työssäkäynnin kautta on tavoite, jossa välillä tarvitaan tukea ja ohjausta. Siirtymässä on paljon yksilöllisiä vaihteluita, mutta suurin osa nuorista löytää ennen pitkää paikkansa työelämässä. Ilmakunnas ym. (2015, 247) näkevät, että nuori aikuisuus on keskeinen elämänvaihe yhteiskunnallisen ja sosiaalisen aseman määrittäjänä.

Thomas Lorentzen, Olof Bäckman, Ilari Ilmakunnas ja Timo Kauppinen (2018, 1) ovat tutkineet nuorten polkuja aikuisuuteen Suomessa, Norjassa ja Ruotsissa, mistä on varsin vähän vertailevaa materiaalia. Pohjoismaissa siirtymä nuoruudesta aikuisuuteen seuraa usein tiettyä tyypillistä kehityskaarta, missä polku etenee koulutuksen kautta työelämään. Maakohtaiset erot Pohjoismaiden kesken kuitenkin muokkaavat nuorten polkuja. Tutkimuksen mukaan Norjan hyvin kehittynyt

oppisopimussysteemi ei tuonut sen tasaisempaa tai vähemmän epävakaa siirtymää koulutuksesta työelämään, kuin Suomen ja Ruotsin lyhyempi ammatillinen täsmäkoulutus tuotti. Toisaalta ei voitu nähdä lyhyen koulutuksen yhteyttä nuoren päättymiseen karkeasti jaotellen epävakaisiin töihin tai NEET-nuoreksi. Ruotsissa näytti olevan suurin siirtymä koulusta työelämään ja matalin NEET-nuorten lukumäärä. Suomessa taas oli nähtävissä voimakas linkki varhaisen vanhemmuuden, erityisesti äitiyden, ja työmarkkinoilta syrjäytymisen välillä. Tämän voidaan tulkita osin liittyvän Suomen perhepolitiikkaan, jossa perinteisesti äidit ovat jääneet isiä useammin kotiin hoitamaan lapsiaan jääden työmarkkinoiden ulkopuolelle. Toisaalta Ruotsissa on perheystävällinen politiikka, mutta ei vastaavaa yhtälöä vanhemmuuden ja työmarkkinoilta ulkopuoliseksi jäämisen välillä. Miesten työllistymiseen näytti yleisesti vaikuttavan lyhyen koulutuksen merkitys, jolla työllistyi hyvin kaikissa vertailumaissa. (Lorentzen ym. 2018, 17-18.)

Työnhaku voi herättää nuorissa hyvin erilaisia tunteita. Emotionaalisia työhaun esteitä synnyttävät pettymykset ja vaikeat elämäntilanteet (Ylistö, 2015, 119). Pettymyksiä tulee, kun työnhaku ei suju tai työnhakuun liittyy pakkoa. Koulutuskaan ei takaa työn saamista, vaikka se auttaa työllistymisessä, parantaa hyvinvointia ja koettua onnellisuutta sekä vähentää rikollisuutta (Lähteenmaa, 2016, 4). Työnhaku aiheuttaa monissa nuorissa stressiä. Nuoret tiedostavat ympäristön odotukset ja resursseja kuluu paljon tilanteen tuoman paineen alla. Pettymykset tuovat henkistä räsitusta ja jopa vihan tunteita. Näistä voi nuorelle syntyä emotionaalisia kynnyksiä, joita on ylitettävä ennen kuin työnhaku on mahdollista. Lisäksi nuoren elämänselämänsä ja elinympäristöllä on suuri vaikutus nuorten tekemiin päätöksiin. Yksilölliset syyt yhdistettynä vallitsevaan työmarkkinatilanteeseen luo moninaisen tilanteen nuoren elämään ja lopputulos voi olla hyvin erilainen eri nuorten kohdalla. (Ylistö, 2015, 119-124.)

Koko Euroopassa voidaan nähdä heikosti kouluttautuneiden nuorten yhteiskunnallisen aseman huonontuneen. Tämä johtuu siitä, että yleisesti väestön koulutustaso on kohonnut, mutta samalla nuorten työmarkkinoihin kiinnittyminen on vaikeutunut (Järvinen & Vanttaja, 2013, 510). Määttä (2014,205) toteaa työn luonteen muuttuneen siten, että keskiluokkaiset, keskipalkkaiset ja rutiininomaiset työtehtävät ovat automatisoituneet ja vähentyneet. Tilalla on sekä korkeapalkkaista asiantuntijatyötä että matalasti palkattuja palvelutehtäviä (siivous, hiustenleikkaus). Tulevaisuudessa nuorten pitäisi kasvaa yhä enemmän luovuutta, innostusta, työn organisointi- ja rajaamistaitoja edellyttävälle työkentälle. Vakaa työelämäpolku on vaihtumassa lyhyisiin ja epävarmoihin työsuhteisiin, jotka voivat rapauttaa ammatti-identiteettiä ja työelämäsuuntautuneisuutta. Nykyään nuoret luovat omia ammattimaisia harrastusprojekteja, esimerkiksi nettiin blogien ja eri taide- ja mediaprojektien muodossa. (Määttä, 2014, 205-206.)

Yhteiskunnalla on paineita ajaa nuoria vanhoihin koulutus- ja työelämäputkiin, vaikka mitään varsinaista takuuta työstä ja pärjäämisestä ei olisi näköpiirissä (Määttä, 2014, 206). Toisaalta Johanna Wyn (2017, 92) väittää, että työelämä on muuttunut huomattavasti viimeisen kolmen vuosikymmenen aikana. Koulutuksen ja oppimisen luonne ja merkitys ovat yhteydessä sosiaaliseen muutokseen, joka on tapahtunut maailmanlaajuisesti 2000-luvulle siirryttäessä. Muutoksen vauhti on tarkoittanut yksilölle sitä, että uusia taitoja on opeteltava jatkuvasti ja uusiin olosuhteisiin on sopeuduttava säännöllisesti. Digitalisaatio on tehostanut nuorten pääsyä tietoon käsiksi ja samalla teknologian kehitys luo odotuksia yksilölle hyödyntää uusia sovelluksia ja tekniikan muotoja niin työssä kuin yksityiselämässä. Samaan aikaan työmarkkinat ovat muuttuneet joustaviksi ja epäsäännöllisiksi, mikä vaatii yksilöä jatkuvasti opettelemaan uusia taitoja ja mukautumaan uusiin vaihtoehtoihin selviytyäkseen työelämässä. (Wyn, 2017, 91-92.)

Ylistön (2015,123) mukaan työn sisältö on nuorille tärkeä. Työn sisällön merkitystä korostaa koulutus, sillä nuoret haluavat saada koulutustaan vastaavaa työtä. Nuoret hakevat työttömyyden pitkittyessä harkiten myös muiden alojen töitä. Sell (2007, 10) näkee, että projektiluontoiset työt vaikuttavat henkilökohtaiseen identiteettiin, jota on kyettävä muokkaamaan läpi vaihtuvien tilanteiden. Pätkittäiset ja rikkonaiset työurat vaikuttavat myös elämäntapoihin ja –tyyleihin, joissa materialistisuus ei ole enää keskiössä.

Nuoret aikuiset kokevat nykyisin, ettei mikä tahansa työ ja itsensä hengissä pitäminen ole itsessään riittävä suoritus elämässä (Sell, 2007,16). Työtä ei tehdä vain rahan takia, vaan nuoret haluavat saada työstä muitakin etuja. Ylistö (2015, 123) on havainnut, että nuoret etsivät työstä mahdollisuuksia toteuttaa itseään. Työssäkäynti avaa uusia mahdollisuuksia, mutta nuoret haluavat löytää sen oman juttunsa, missä ovat hyviä. Jos nuori kokee olevansa jossain hyvä ja löytää työn, jota haluaa tehdä, voi muutos passiivisesta työnhakijasta aktiiviseksi ja innokkaaksi työnhakijaksi tapahtua nopeasti (Ylistö, 2015, 119). Suomessa hyviin kansalaistaitoihin kuuluu oman itsensä elättäminen työllä.

2.4 Tutkimuksen viitekehys ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni kuuluu laadullisten tutkimusten ryhmään. Tieteenfilosofisissa suuntauksissa tutkimukseni sijoittuu fenomenologiseen tutkimukseen. Fenomenologiassa tutkitaan kokemuksia ja ihmisen suhdetta omaan elämäntodellisuuteensa. Kokemuksellisuus tarkoittaa ihmisen kokemusta hänen omasta todellisuudestaan. Todellisuus muotoutuu merkitysten mukaan. Eri asiat merkitsevät

eri ihmisille heidän havaintojensa, pyrkimystensä ja kiinnostuksen kohteiden valossa erilaisia sisältöjä. Merkitysten tutkiminen perustuu siihen, että ihmisten toiminta on tarkoitusten mukaisesti suuntautunutta. Ihmisen suhde todellisuuteen on siis merkityksellinen. Fenomenologinen tutkimus ei pyri universaaleihin yleistyksiin, vaan se pyrkii ymmärtämään jonkin tutkittavan aihealueen sen hetkistä merkityksimaailmaa. Fenomenologinen tutkimus on siis eräässä mielessä yksittäiseen suuntautuvaa paikallistutkimusta. (Laine, 2007, 28-31.) Tutkimukseni miellän tapaustutkimukseksi, joka tuottaa intensiivistä tietoa yksittäisten nuorten elämästä, pienen joukon teemahaastatteluista ja niiden pääpiirteittäisestä vertailusta toisiinsa. Tapaustutkimus (case study) koostuu yksittäistapausten tutkimisesta, joissa tyypillisimmin kuvaillaan ilmiötä ja kiinnostuksen kohteena ovat prosessit omassa kontekstissaan (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara, 2009, 131).

Tutkimuskysymykseni ovat:

Miten työttömyys ja aktivointi näkyvät nuorten kokemuksissa elämänkulusta?

Mitkä nuoret kokevat olevan heidän selviytymiskeinoja työttömyydestä?

Nuoren elämänhistoria, elinympäristö, koulutuspolku, erityyppiset työt ja työttömyys vaikuttavat heidän kokemuksiinsa. Kuten seuraavassa luvussa esittelen, nuori on fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen kokonaisuus. Nuoren elinympäristö vaikuttaa myös nuoren elämään. Lisäksi pitää huomioida kulttuurinen konteksti ja tilannesidonnaisuus. Haastattelin nuoria, joilla on kokemusta työttömyydestä ja työttömyysjaksojen aikaisesta aktivoinnista. Nuorten työttömyys on nuorille yleensä väliaikainen tai ohimenevä elämänvaihe. Työttömyydellä voi olla seurauksia, mutta nuorilla on taipumus tehdä monenlaista toimintaa työttömänäkin. Aiempien tutkimusten perusteella nuoret hyötyvät aktivoinnista ja pyrkivät selviytymään työttömyysjaksoista ja ohjautumaan elämässään eteenpäin. Toiminnallisuus tuo nuorten elämään mielekästä tekemistä. Nuorten palveluiden kehittäminen tarvitsee nuorista ja heidän elämänkulusta tutkimustietoa (Henriksson, 2016, 3).

Teemahaastattelut koostuivat kuuden nuoren haastattelusta. Kokoamaani haastatteluaineistoa analysoin teorialähtöisellä sisällönanalyysillä ja tarkastelin, mitä asioita vastauksista nousi ja miten ne olivat yhteydessä teoriaosuuteen. Lisäksi hahmottelin haastattelutilanteissa nuorten elämänkulkua paperille, jotta saisin paremman kokonaiskuvan heidän nuoruuden siirtymävaiheesta. Tutkimukseni teemoja olivat työttömyyden vaikutukset nuoren elämässä, kokemukset työttömyysjaksoista ja työllistämispalveluiden aktivoimisesta. Lisäksi kysyin nuorten näkemyksiä työllistymistä vaikeuttavista ja edistävästä tekijöistä sekä tulevaisuuden suunnitelmista ja selviytymiskeinoista.

Hahmottelen teemahaastattelujen pohjalta myös sitä, miten yksilön ja yhteiskunnan toiminnan tasot kohtaavat nuorten näkökulmasta heidän elämänsä elämässä.

3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Esittelen tässä luvussa siirtymää lapsuudesta aikuisuuteen eli nuoruutta elämäkullussa. Otan esiin deprivatio- ja insentiiviteoriat, jotka ovat keskeisiä teorioita työttömyyden tutkimisessa. Lisäksi työttömien aktiivisuus ja hyvinvointi ovat keskeisiä puhuttaessa motivaatiosta työhön ja koulutukseen. Aktiivisuuden ja hyvinvoinnin käsitän kuuluvan läheisesti yhteen työttömän toiminnallisuuden kanssa, jota avaan luvun lopussa.

3.1 Nuoruus elämäkullussa

Göran Therborn (2015, 246) toteaa, että nuoruus on lapsuuden ja aikuisuuden välissä. Nuoruus määritellään sosiaalishistoriassa alkavan sukukypsyuden saavuttamisesta eli silloin, kun puberteetti muuttaa kehoa. Monien maiden kulttuureissa on siirtymäriittejä, joilla valmistaudutaan tulevaan aikuisuuteen. Sanna Aaltonen, Päivi Berg ja Salla Ikäheimo (2015, 76) mainitsevat, että nuorten ideaalisiirtymää voi kuvata sekä lapsuudenkodista siirtymänä omaan itsenäiseen elämään, että nuorten siirtymistä läpi koulutusjärjestelmän. Koulutusjärjestelmässä nuorten lineaarinen ideaalisiirtymä muodostaa katkeamattoman kokonaisuuden, jossa lapsi aloittaa esikoulun ja sieltä peruskouluun. Peruskoulun jälkeen nuori siirtyy 2. asteen koulutukseen, lukioon tai ammatilliseen peruskoulutukseen, ja sieltä edelleen jatkokoulutukseen tai työelämään. Elämäkullu muovautuu historiallisesti ja kulttuurisesti siten, että se sisältää idealistisen elämäkulluoletuksen, vaikka käsite mahdollistaa myös elämän kriisien, harppausten ja taitekohtien esiintymisen osana elämäkullua (Henriksson, 2016, 5).

Juvonen (2013, 27) listaa, että nuoruuteen kuuluu huolettomuutta, etsintää, rajojen kokeilua ja sitoutumattomuutta. Nuoruus on myös vapauden ja seikkailun aikaa. Nuoruus on hetkessä elämistä. Nuorta ei paina vielä aikuisen täysi vastuu, eikä hänellä ole myöskään aikuisen täysiä oikeuksia. Nuoret ovat fyysisesti voimakkaimmillaan ja kauneimmillaan. Jatkuvasta kouluttautumisesta on tullut tärkeä osa nuoruutta. Aikuisuuteen kuuluu oikeus perustaa perhe. Siksi monessa kulttuurissa avioliitto päättää nuoruuden. Aikuisuuden perustehtäviä ovat itselle ja perheelle asunnon löytäminen ja elannon hankkiminen. (Therborn 2015, 246-264.)

Andy Furlong (2017, 3) kyseenalaistaa nuoruuden lineaarisena siirtymänä lapsuudesta aikuisuuteen. Kun perinteisesti nuoruuden siirtymässä edettiin koulutuksesta työhön ja syntymäkodista avioliiton

kautta perheen perustamiseen, nykyisin nämä tapahtumat voivat tapahtua epäsäännöllisissä jaksoissa. Nuoret jättävät koulutuksen kesken mennäkseen välillä töihin ja palaavat koulutukseen myöhemmin. Nuoret lähtevät syntymäkodistaan työn tai työttömyyden aikana ja vaihtavat kumppania siten, että muutokset vaihtavat tilanteen monesti aivan päinvastaiseksi lyhyelläkin aikavälillä. Nämä monimutkaiset ja ei-lineaariset kuviot Furlong (2017, 3) nimeää jojo-siirtymiksi. Niissä keskeistä on, että niissä ei ole mitään kiinteää tai yhdenmukaista siirtymää. Jojo-siirtymiä on vaikea kuvailla tarkasti, koska kaikki kiinteää siirtymää muistuttavat asiat loistavat poissaolollaan ja koko siirtymä käsitteenä muuttuu täten merkityksettömäksi. Nuoret muokkaavat elämäänsä näissä uusissa olosuhteissa. (Furlong, 2017, 3-4.)

Vuosituhanen vaihteessa myöhäismodernina aikakautena on hyvinvointivaltioissa siirrytty perinteisestä elämäntavasta refleksiiviseen elämäntavaksi. Nuorten pohtiessa elämänsä suuntaa he tarvitsevat nykyisin enenevässä määrin ulkopuolista apua koulutus- ja työelämäsiirtymiä suunnitellessaan. Työelämä edellyttää muuttuviin olosuhteisiin sopeutumista ja rutiininomaisten taitojen sijaan edellytetään sosiaalisia taitoja ja joustavuutta (Määttä & Asikainen & Saastamoinen, 2016, 19.) Ulrich Beck (1992, 130) toteaa, että näennäisesti vapautuneet yksilöt ovat riippuvaisia institutionaalisisista prosesseista, kuten koulutuksesta, työmarkkinoista, koulutuksesta, hyvinvointivaltion määräyksistä ja tuesta, jotka muokkaavat yksilön henkilökohtaista elämäntavaa. Rachel Thomson (2007, 96) jatkaa, että nykyajan elämäntavassa on paradoksi, jossa jatkuvasti perinteistä vapaammat yksilöt ovat lisääntyvässä määrin riippuvaisia institutionaalisten prosessien määrittelystä. Koulutukselliset valinnat ja niissä menestyminen tulevat nuorten elämäntavassa keskiöön muodostaen eriarvoistumisen akselin menestyjien ja epäonnistujien väliin. Laajuus millä nuoret sijoittavat itseensä riippuu siitä, miten he kokevat saavansa siitä pätevyyttä ja tunnustusta. Jos esimerkiksi nuori pärjää koulussa, hän investoi siihen enemmän kuin koulun ulkopuoliseen elämään ja päinvastoin. Nuorten elämäntavassa on seikkoja ja ominaisuuksia, jotka siis vaikuttavat kokonaisvaltaisesti nuoren elämään ja joiden suhteen pitää olla hereillä, jotta ajoitus ja ympäristötekijät olisivat suotuisat. (Thomson, 2007, 96-97.)

Eriikka Oinonen (2013, 12) summaa, että perinteisesti naiset ja lapset ovat sijoittuneet yksityiseen ja miehet julkiseen maailmaan. Tämä on tarkoittanut sitä, että miehet ovat ansainneet rahaa työtä tekemällä kodin ulkopuolella julkisessa maailmassa ja naiset ovat olleet yksityisen kotielämän huolehtijoita. Nykyisin Suomessa kaikkien pitäisi olla tasa-arvoisia sukupuolesta tai perhetilanteesta huolimatta. Kuitenkin kahden uran talouksissa, joissa perheestä isä ja äiti molemmat käyvät töissä, on miehen ura usein tärkeämpi ja naisen odotetaan jakavan työnsä lisäksi aikaansa enemmän perheelle ja lapsille, vaikka nämä roolit ovat murtumassa. Ennen ihmisillä oli ennalta määrätty

kehityskaari elämässä. Nykyaikana moderneissa yhteiskunnissa tulee kuitenkin yksilöiden itse rakentaa heidän omat elämänkertansa, koska enää ei ole tarkkoja perinteisiä malleja, joihin juurtua. Yksilöiden tulee kerätä voimavaransa ja taitonsa luodakseen itselleen sellaisen identiteetin ja elämän, jonka haluavat. (Oinonen, 2013, 12-16.) Jokaisen elämänsä edellyttää yksilöllistä kehittymistä, elinikäistä oppimista ja oman identiteettikuvan luomista ja sen jatkuvaa uudistumista (Henriksson, 2016, 10).

Vesa Puuronen (2006, 153) toteaa, että perinteisten elämäntapojen puskurivyöhyke pehmeni aiemmin yhteiskunnan muutoksia ja modernisoitumista. Puskurivyöhykkeeseen kuuluivat perinteiset arkielämän säännöt, käyttäytymis- ja identiteettimallit sekä sosialisatiomuodot. Individualismin leviämisen myötä läntisissä yhteiskunnissa ovat yhteiskuntaluokka, sukupuoli, perhe, sukulaiset ja kirkko menettäneet vaikuttavuuttaan yksilöiden elämässä (Oinonen, 2013, 16). Kapitalistinen tuotantotapa on 1980-luvulta lähtien hajottanut perinteisen kulttuurin ja elämäntavan tarjoamat kulttuuriset mallit. Tilalle syntyi kapitalistinen elämänmuoto. Modernissa yhteiskunnassa tämä tarkoittaa sitä, että kaikki tuotannon ulkopuolisetkin toiminta- ja tulkintamallit yhteiskunnallistuivat. Syntyi siis uusi sosialisatiotyyppi, joka pakottaa nuorison kohtaamaan yhteiskunnan tuoreesti ilman perittyjä malleja. Modernin yhteiskunnan keskeisiä tekijöitä ovat sosiaalisen median ja julkisen tiedonkulun hallitseminen nopeatempoisessa elämänsä. (Puuronen, 2006, 153-155.) Nuorten elämässä medialla on merkittävä rooli nuorten kokemusten samaistumisena, haaveiden lähteenä ja vertailupohjana (Thomson, 2007, 81).

Nuorten reviiiri laajenee median lisäksi kodin ulkopuolelle ja siellä nuoret kasvattavat reviiiriään julkisissa tiloissa, kuten koulut, kadut, torit, ja nuorisotalot. Nuorten oikeus viattomuuteen on kärsinyt inflaation individualisaation myötä, koska nuorten pääsy aikuisten reviiirille yhä nuorempina on mahdollistunut kaupallisen kuluttamisen, seksuaalisen tietoisuuden ja teknologian hyödyntämisen muodossa (Henriksson, 2016, 9). Moderni yhteiskunta on nostanut kuluttamisen keskiöön etenkin nuorille tarkoitettujen kulutustavaroiden lisääntyvänä tuotantona. Kuluttaminen pitää sisällään identiteetin muuntelun mahdollisuuden ja subjektiivisuuden merkityksen kasvun. Torjuva suhtautuminen kuriin, auktoriteetteihin ja kontrolliin on myös yksi nuorisoa kuvaava piirre. Torjuva suhtautuminen ulottuu työhön, jos työ on pakkotahtista ja vain keino saada rahaa. Nuorten sisäinen kulttuurinen kriisi voi näkyä motivaation puutteena koulunkäyntiä kohtaan. (Puuronen, 2006, 153-158.)

Ihmisen elämän tavoitteet ja päämäärät edellyttävät elämänsä tarkastelussa huomioitavaksi biologisen kehityksen, sosialisatioprosessit, sekä sosiaaliset ja kulttuuriset kontekstit (Henriksson,

2016, 6). Jari Sinkkonen (2010, 186) painottaa, että fyysisen kasvun ja kehityksen lisäksi nuorten tunne-elämä ja ajattelu kehittyvät ja muotoutuvat nopeasti. Nuori etsii omaa identiteettiään ja nuoren mielialat voivat vaihdella. Oman identiteetin kasvun myötä nuori muodostaa omat elämänarvot ja toimintamallit sekä kykenee tunteiden säätelyyn. Nuoruus on kaiken myllerryksen vuoksi toisaalta mahdollisuus kasvuun ja kehitykseen, toisaalta riskialtis elämänvaihe. Nuoruudessa kaverisuhteilla on suuri merkitys. Kaverisuhteiden avulla irrottaudutaan vanhemmista ja peilataan muiden hyväksyntää. (Sinkkonen 2010, 186-187.) Puuronen (2006, 160) tiivistää, että nuoruuden erottaa lapsuudesta ja aikuisuudesta se, että nuoret ovat suuressa määrin riippuvaisia saman ikäisten muodostamasta vertaisryhmästä, joka muokkaa nuoren tapoja ja mieltymyksiä. Juvonen (2013, 25) toteaa nuoruuden määrittelyn olevan hankalaa, koska siirtymävaihe lapsuuden ja aikuisuuden välillä on rajallinen, muttei selkeärajainen. Lisäksi elämäntilanteeseen vaikuttavat kunkin aikakauden taloudelliset rakenteet ja yhteiskunnan instituutiot.

Kasvaessaan lapsi ja nuori menevät päivähöitoon, kouluun, harrastuksiin, jotka toimivat vuorovaikutustaitojen jatkuvina harjoittelupaikkoina tekemisen tasolla. Kaveripiirit, sosiaalinen media ja netin kautta muu maailma ovat nuorten elämässä kenttä, jossa vuorovaikutustaitoja kehitetään. Nopeasti muuttuvassa maailmassa vanhempien on vaikea pitää auktoriteettinen asemansa suhteessa nuoriin (Puuronen, 2016, 156). Vaikutteita otetaan iän karttuessa yhä enemmän kodin ulkopuolelta. Sinkkonen (2010, 40) kuvaa nuoruusiän olevan kaikkea muuta kuin helppoa. Nuori on terve, voimakas, nopea ja kestävä hyvin kylmää ja kuumaa, nälkää ja fyysisiä loukkaantumisia. Samaan aikaan nuorille tapahtuvat tapaturmat ja sairastuvuus lisääntyvät heidän hakeutuessaan vaaratilanteisiin. Nuoret etsivät voimakkaita elämyksiä ja käyttäytyvät voimakkaasti tunnepitoisesti. Nuorille tapahtuu onnettomuuksia heidän yliarvioidessaan omat kykynsä ja aliarvioidessaan tilanteen riskit. Nuorilla on kohonnut riski jäädä riippuvaiseksi muun muassa päihteisiin ja peleihin. Esimerkiksi riski sairastua masennukseen tai syömishäiriöön sekä itsemurhayritysten esiintyvyys nuoruudessa kasvaa (Furlong & Cartmel, 1997, 81). Aivojen nopea kehitys ja hormonaaliset muutokset nuoruusiässä vaikuttavat nuoren nopeisiin mielialanvaihteluihin ja nuori on äärimmäisen herkkä sosiaalisille tekijöille. Nuoret ovat muutostilassa ja nuorille tulee antaa aikaa ja turvallista tilaa kasvuun, jotta he voivat aikanaan tehdä itse ratkaisuja asioissaan sekä ottaa vastuun päätöksistään. (Sinkkonen 2010, 40-53.) Nuoriin kohdistetut tukitoimet eivät välttämättä tavoita eniten tukea tarvitsevia nuoria, vaan helposti eteenpäin tuettavat nuoret hyötyvät heille suunnatuista tukitoimista eniten (Määttä ym. 2016, 19). Nuoruuden yhdistyessä työttömyyteen voi tilanne olla haasteellinen ja moniulotteinen.

Mary (2012,16) kertoo, että aikuisuus nähdään pohjautuvan nykyisin psykologisiin tekijöihin ja erilaisiin merkkipaaluuihin. Psykologisia tekijöitä ovat muun muassa tunne omasta kasvusta ja vastuullisuuden kehittymisestä. Merkkipaaluina voidaan nähdä esimerkiksi täysi-ikäisyyden saavuttaminen, henkilöautoajokortin ajaminen, mahdollisuus käyttää äänioikeuttaan vaaleissa ja solmia avioliitto. Mary (2012) vertaili tutkimuksessaan Suomen ja Ranskan naispuolisia yliopistopiskelijoiden integroitumista yhteiskuntaan. Tuloksena oli, etteivät nuoret pyri venyttämään nuoruuttaan, vaan he pyrkivät löytämään uusia tapoja liittyä yhteiskunnan täysivaltaiseksi kansalaiseksi. Nuoruuden kesto elämänvaiheena oli sidoksissa muun muassa nuorten asumisjärjestelyihin ja tapoihin lähteä syntymäkodistaan. Suomessa nuoret olivat vähemmän sidoksissa taloudellisesti vanhempiinsa kuin Ranskassa tai muissa Euroopan Unionin maissa keskimäärin. Taloudelliset resurssit ja perheen toimintatavat vaikuttivat nuoren aikuistumiseen ja omilleen muuttamiseen. Myös hyvinvointivaltioiden erilaiset perinteet, järjestelmät ja ideologiat vaikuttavat siihen, miten nuoria tuetaan aikuistumisessa. Uraa uurtavaa jäsentelyä hyvinvointivaltioiden regiimeistä on tehnyt Gosta Esping-Andersen (1990) ja hänen muodostamat kolme hyvinvointivaltioregiimiä ovat liberaali (esimerkiksi Yhdysvallat), sosiaalidemokraattinen (esimerkiksi Suomi) ja konservatiivis-korporatistinen (esimerkiksi Ranska). Lyhyesti voidaankin todeta, että Suomi ja Ranska edustavat eri regiimejä. Suomessa nuorilla on suora pääsy julkisiin palveluihin ja tukiin, kun taas Ranskassa tuet ja avustukset jaetaan vanhemmille heidän tulojensa mukaan jaettavaksi perheenjäsenille. Nuoret voivat saada tukea molemmissa maissa muun muassa opiskeluun, asumiseen ja työttömyyteen. (Mary, 2012, 80-89.)

Juvonen (2013, 30) toteaa, että elämänkulku kuuluu nuorelle itselleen, mutta siirtymät kuuluvat yhteiskunnalle. Yhteiskunta rakenteidensa ja instituutioidensa välityksellä tuottaa siirtymät yksilöiden elämänkulkuun. Nämä elämänkulun siirtymät ovat vaikeutuneet nyky-yhteiskunnassa, mutta onnistuminen ja epäonnistuminen siirtymässä lasketaan yleensä yksilön vastuulle. Oinonen (2013, 10) ottaa esiin arkielämän päätökset, kuten yhteen muuttamisen kumppanin kanssa ja perheen perustamisen, jotka tuntuvat yleensä hyvin yksilöllisiltä ja ainutlaatuisilta päätöksiltä. Kuitenkin meidän elämä länsimaisissa hyvinvointivaltioissa on sosiaalisesti muotoutunut siten, että siirtymä aikuisuuteen ja vanhemmuuteen tapahtuu karkeasti ottaen samassa iässä. Siirtymät ovat edelleen sidoksissa historiallisuuteen ja paikallisuuteen, vaikka ne ovat muuttaneet muotoaan joustavimmiksi (Henriksson, 2016, 9). Juvonen (2013, 30) jatkaa mainiten, että yksilöiden vastuu elämäkulussa on lisääntynyt, vaikka siirtymät liittyvät vahvasti myös yhteiskunnallisiin käytäntöihin ja resursseihin yksilön toimijuuden ja resurssien lisäksi.

Nuorten elämänculussa keskeisiä rakennetekijöitä ovat poliittiset päätökset liittyen koulutus- ja työelämäncstituutioiden toimivuuteen ja saavutettavuuteen sekä perheen rooli yhteiscunnassa. Nuorten elämänculun siirtymiin haastetta tuovat koulutukselliset vajeet, työelämäncokemuksen ja työvalmiuksien puuttuminen, sosiaalisen tuen ja verkostojen puute, mielenterveydelliset häiriöt sekä liiallinen päihteiden käyttö. (Juvonen, 2013, 31.) Jonna Henriksson (2016, 9) kritisoi yksilöiden arnotonta vastuuttamista, jonka mukaan jokaisen tulee pärjätä omillaan, vaikka socialisaatio yhteiscuntaan on riippuvainen taloudesta, koulutuksesta ja työllisyydestä yksilöllisten tekijöiden lisäksi. Instituutioiden tasolla voi joutua kokemaan syrjintää, sillä toimijuus ja vallan asemoituminen ei tapahdu tasaisesti kaikille yhtä suurena mahdollisuutena. Yksilöiden omat resurssit ja heidän kohtaamansa mahdollisuudet vaihtelevat siten, että valinnanmahdollisuudet voivat olla rajalliset. Elämänculun kannalta ihmiset eivät ole tahdottomia objekteja, mutta kaikki eivät osaa rakentaa joustavia strategioita selvittääkseen nyky-yhteiscunnan ennakoimattomuudesta ja epävarmuudesta tai hyödyntää uusia mahdollisuuksia työllistääkseen itsensä luovilla tavoilla. (Henriksson, 2016, 9-11.)

Yksilön elämänculku rakentuu vuorovaikutuksessa yksilön toimijuuden, yhteisöjen ja yhteiscunnallisten rakenteiden kanssa lokaalisti ja globaalisti (Henriksson, 2016, 7). Yhteiscunnan ja yksilön välillä on oikeuksia ja velvollisuuksia. Yleinen tapa jakaa yksityinen ja julkinen elämä on erottaa yksityiseksi valtakunnaksi perhe ja koti sekä julkiseksi maailmaksi työelämä, yrityskumppanit, tuttavat ja tuntemattomat. Usein myös työ ja työn ulkopuolinen elämä ovat erillään toisistaan. Toisaalta elämänculussa yksilö ja hänen elämäncokemukset heijastavat yhteiscunnassa kulloinkin vallitsevia arvoja ja normeja (Henriksson, 2016, 6). Yhteiscunnat ovat kiinnostuneita ihmisten yksilöllisestä elämästä ja perheiden elämää säännellään esimerkiksi eri tukimuodoilla ja verotusasteilla. Roolit miesten ja naisten välillä ovat hiljalleen katoamassa ja perinteinen miehen rooli perheen elättäjänä sekä naisen rooli perheen hoivaajana murtuvat. Molemmille sukupuolille on toivottavaa löytää asema sekä yksityisessä että julkisessa maailmassa. Raja yksityisen ja julkisen elämän välillä ei ole tarkasti määriteltävissä. Sosiaaliset voimat, kuten työmarkkinavoimat, lataavat painetta parisuhteeseen ja perhe-elämään aiheuttaen ristiriitoja. Monet lait ja säädökset voivat suosia joitain ihmisryhmiä, kuten avioliitossa olevia. Voidaan siis päätellä, että moni yksityinen asia onkin jollain tasolla julkinenkin asia. (Oinonen, 2013, 9-17.)

3.2 Deprivaatioteoria ja insentiiviteoria

Työttömyystutkimuksen uranuurtaja Marie Jahoda (1982) tutki työryhmänsä kanssa Itävallassa Marienthal-nimisen kylän tapahtumia 1930-luvulla, jolloin kokonaisen tehtaan sulkeminen jätti työttömäksi lähes kaikki kylän miespuoliset asukkaat. Tapahtuman aiheuttamia ilmiöitä tutkimaan alkanut Jahoda kehitti tutkimansa perusteella deprivaatioteorian. Taloudelliset vaikeudet eivät yksinään riittäneet Jahodalle perusteluksi työttömien tilanteeseen, vaan hän näki, että työttömyydellä on myös psykologisia vaikutuksia. Jahodan mukaan työttömyys näytti aiheuttavan aukon ihmisten elämään liittyviin inhimillisiin tarpeisiin, joita työ oli tarjonnut. Matthew Cole (2007, 134) summaa Jahodaan perustuen, että työttömyys ottaa pois jaetut kokemukset, strukturoidun aikakäsitteen, yhteisön yhteisen päämäärän, säännölliset rutiinit sekä statuksen ja identiteetin lähteen. Nämä latentit funktiot alkoivat määritellä työttömyyden kokeneiden arkea uudella tavalla. Työttömän voi olla vaikea keksiä korvaavia ja uusia toimintatapoja työn tilalle. Jahodaa on vuosien myötä kritisoitu ja hänen kantojaan on myös täydennetty.

Jahodan (1982, 23) näkemys oli, että työttömyyteen sopeutumisessa on monia vaiheita ja tapoja suhtautua. Osa työttömistä kärsi köyhyyden lisäksi psyykkisistä vaikutuksista, mutta osa paikkasi työttömyyden jättämää aukkoa harrastuksilla tai muun tyyppisillä tehtävillä, kuten koti- tai vapaaehtoistoilla. Elonen ym. (2017, 282) ottavat esiin palkkatyön ulkopuoliset kentät, joita voivat olla harrastukset, vapaaehtoistyö ja yhteiskunnallinen osallistuminen. Työttömyyden kokemus on siis erilainen riippuen ihmisestä, ajasta ja paikasta. Vapaa-ajan aktiviteetit eivät voineet kuitenkaan täysin täyttää työn kautta saavutettavaa sosiaalista kontekstia ja muita hyötyjä. Näin ollen työttömän eristäytymisen kokemusta ympäröivästä maailmasta on lähes mahdoton välttää. Työtön voi kokea olevansa erilainen kuin muut siten, että hänessä on jotain vikaa. (Jahoda, 1982, 23-25.)

Ervasti (2004, 298) pohtii, miten työttömien hyvinvoinnista on hyvin erilaisia näkemyksiä ja tutkimuksia. Deprivaatioteoria lähtee siitä, että työttömyys alentaa voimakkaasti psyykkistä hyvinvointia. Toisaalta on nähty, ettei näin aina ole, vaan työttömien korkea hyvinvointi voi aiheuttaa vapaaehtoista työttömyyttä. Insentiiviteoria lähtee siitä, että työttömyys on vapaaehtoinen valinta. Tällöin työtön on tilanteeseensa liian tyytyväinen lähteäkseen työnhakuun ja motivaatio työhön laskee huomattavasti. Työnhaluaktiivisuutta voidaan lisätä erilaisilla kannustimilla. Jos työttömyys ei ole liian mukavaa, kynnys lähteä töihin madaltuu. Nämä kaksi teoriaa ovat ääritulkintoja ja näiden välille on kehitelty erilaisia välimuotoja. Välimuotoa voidaan kutsua selviytymisparadigmaksi. Se tarkoittaa sitä, että työttömyys aiheuttaa ongelmia, muttei välttämättä voimakasta hyvinvoinnin laskua. (Ervasti, 2004, 298-299.)

Tutkimukset ovat laajalti osoittaneet, että työttömyyteen liittyy jonkinlaista hyvinvoinnin laskua. Tämä romuttaa insentiiviteorian lähtökohtia siinä mielessä, että vapaaehtoisen työttömyyden esiintyminen tuntuu lähes mahdottomalta, koska työttömyys koetaan voimakkaasti epämiellyttävänä (Ervasti, 2004, 313). Noora Elonen, Jukka Niemelä ja Antti Saloniemi (2017, 292) löysivät pitkäaikaistyöttömiä tutkiessaan kolmenlaista aktiivisuutta, muttei täydellistä passiivisuutta ja haluttomuutta. Työttömät jakautuivat kolmeen aktiivisuustyyppiin. Aktiivisin työttömien joukko pyrki etenemään takaisin työmarkkinoille. Heillä oli realistisia suunnitelmia ja haluja avoimille työmarkkinoille. Osa työttömistä kärsi katkonaisesta työurasta ja terveystoimista, jolloin heillä oli vaikeuksia määritellä, mihin tavoittelivat tulevaisuudessa. Tämä työttömien joukko suuntautui palvelu-uralle, joka tarkoittaa erilaisiin työllistämistoimenpiteisiin osallistumista ja kuntoisuuden arvioimista. Kolmas aktiivisuustyyppi kohdisti kiinnostuksen kohteet ja tulevaisuuden suunnitelmat selvästi työelämän ulkopuoliseen toimintaan. Aktiivitoimenpiteisiin tämä joukko oli valmis vain pakollisten viranomaisten karensien välttämiseksi. Heidän aktiivisuutensa ei siis kohdentunut työelämään. (Elonen ym. 2017, 287-289.)

Työttömyys nähdään selviytymiskamppailuna, jossa kohtuullinen selviytyminen on mahdollista, jos työtön löytää elämälleen uuden merkityksen ja suunnan ja kykenee jollain tavalla turvaamaan elantonsa (Heikkilä, 2000, 174). Työttömien toimijuutta työelämässä ja vapaa-aikana edistää ja rajoittaa joukko tekijöitä, jotka voidaan luokitella yksilöllisiin ja ympäristötekijöihin sekä henkilökohtaisiin tilannetekijöihin. Yksilöllisiä tekijöitä ovat muun muassa koulutukset ja kurssit, terveys ja jaksaminen, oma aktiivisuus ja asenne sekä aikaisempi työkokemus. Ympäristötekijöitä ovat viranomaisten palvelut ja tukitoimet, työpaikkojen ja työharjoittelupaikkojen käytännöt ja rakenteelliset tekijät, kuten lama, erot alueellisessa työvoimapolitiikassa ja ikäsyrintä. (Elonen ym. 2017, 286-287).

Nuorilla on paljon elämäntyylikokeiluja ja Sell (2007,10) on tutkinut boheemia elämäntyyliä, jota jotkut nuoret saattavat kokeilla ja jättäytyä omaehtoisesti työttömäksi. Näitä boheemeja valintoja voidaan sanoa arvovalinnoiksi. Boheemi elämäntapa saattaa houkutella etenkin luovia ja taiteellisia nuoria. Esimerkiksi musiikin tekeminen ja esiintyminen voi tuoda lisätuloja, muttei elätä kokopäiväisesti. Boheemiin elämäntapaan liitetään elementtejä, kuten epäsäännöllinen elämä, piittaamattomuus vallitsevasta tapakulttuurista, kapakassa istuminen, taiteesta puhuminen ja sen tekeminen sekä vakiintumattomat parisuhteet. Boheemi elämäntapa on rento ja ansiotyö sekä muut normit nähdään vapauden esteenä. Työttömäksi jättäytyminen oli osoitus nuorten halusta kontrolloida ajankäyttöä ja tehdä itse ajoitettuja mielekkäitä valintoja. Boheemin elämäntyylin omaksuneet nuoret eivät olleet tekemättä mitään, vaan usein nuorilla oli jokin luova työ, jota voitiin työstää

työttömyysjaksojen aikana. Vaikka elämä ilman työtä oli niukkaa ja aineelliset hyödykkeet olivat rajallisia, nämä nuoret kokivat elävänsä elämänsä parasta aikaa. Eettinen kuluttaminen ja ekologisempi elämäntyyli olivat monilla osa boheemia elämää. (Sell, 2007, 11-14.)

3.3 Toiminnallisuus ja työttömyys

Niemelä (2009, 209) käsittelee ihmisen toiminnallisuutta ja hyvinvointia sosiaalityön teoreettisen ymmärryksen perustana, mikä on keskeistä sosiaalityössä asiakkaiden hyvinvoinnin edistämässä ja arjen toiminnoissa selviytymisessä. Toiminnallisuusajattelu sopii mielestäni hyvin yhteen deprivatio- ja insentiiviteorian jatkumon kanssa, koska työttömyys yleensä muuttaa ihmisen arjen toiminnallisuutta toimeentulovaikeuksien ohella. Maslowin tarvehierarkian luoja Abraham Maslow (1943) kuvasi ihmisen tarpeet hierarkisessa järjestyksessä, jossa perustarpeet tulee tyydyttyä, ainakin jossain määrin, ennen kuin ihminen voi edetä seuraavalle tasolle. Ihmiset seuraavat synnynnäisiä tarpeitaan ja tarpeita ovat selviytyminen, turvallisuus, rakkaus, yhteenkuuluvuus, kunnioitus ja itsensä toteuttaminen tässä järjestyksessä (Abulof, 2017, 508). Ihminen on kokonaisuus, jossa fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen hyvinvointi vaikuttavat toisiinsa (Niemelä, 2009, 213). Myös ympäristö vaikuttaa nuoren elämään. Sanna Aaltonen, Antti Kivijärvi ja Martta Myllylä (2018) toteavat, että Suomessa tehty laaja elämänlaatumittaus osoitti nuorten elämänlaadun moniulotteisuuden. Nuorilla on muita ikäryhmiä enemmän hyvinvointiin liittyviä tekijöitä, joista sosiaaliset suhteet nousivat keskeiseksi. Lisäksi matalasti koulutetuilla ja työttömällä 18-30-vuotiailla on suuri riski heikkoon elämänlaatuun (Aaltonen ym. 2018, 2).

Niemelä (2009, 214) jatkaa inhimillisen toiminnan tasojen määrittelyä ja nimeää olemisen, tekemisen ja omistamisen tasot. Oleminen (being) tarkoittaa tässä jokapäiväistä elämistä, joka on kaiken elämän perusta. Oleminen on perheen yksityiselämässä tapahtuvaa elämistä. Tekemisen (doing) taso tarkoittaa ihmisen toimintaa, joka voi olla työtä, harrastamista ja osallistumista eri toimintoihin yhteisöllisellä tasolla. Omistamisen (having) taso tarkoittaa tässä aineellisia seikkoja, sosiaalisia suhteita ja henkisiä asioita. Omistaminen on etäämpänä konkreettisesta elämisestä kuin olemisen ja tekemisen tasot. (Niemelä, 2009, 214-215.) Tarkastelen tässä tekemisen tason yhteyttä työttömyyteen.

Toiminnan kautta nuori voi saada resursseja jokapäiväistä elämäänsä varten. Toiminnan taso nuorelle tarkoittaa muun muassa koulutusta, työtä tai harjoittelua. Koulutuksen myötä saa ammatin ja voi

hakea töitä. Työstä saa palkkaa ja se integroi ympäröivään yhteiskuntaan ja tekee nuoresta aktiivisen toimijan. Juvonen (2013, 25) muistuttaa, että yhteiskunnan rakenteisiin ja kulttuuriin liittyvät muutokset ovat muuttaneet nuorten edellytyksiä kiinnittyä yhteiskuntaan ja tämän vuoksi ammatillisen koulutuksen ja ammattiuran valinta ei ole enää entisellä tavalla hallittavissa. Silti koulutus ja työ ovat nuorten hyvinvoinnin kulmakiviä, koska koulutuksen ja työn ulkopuolella olevat nuoret aikuiset kokevat tutkimuksen mukaan elämänlaatunsa keskimäärin muita heikommaksi (Aaltonen ym. 2018, 4). Nuori haluaa toteuttaa itseään ja kokea itsensä ja toimintansa merkitykselliseksi sekä kuulua johonkin yhteisöön. Tätä taustaa vasten nähdään, että työn puute eli työttömyys on sosiaalinen ongelma. Nuorisotyöttömyys on yhteiskunnan ulkopuoliseksi jäämistä siinä vaiheessa, kun pitäisi sosiaalistua yhteiskuntaan. Työn ja tekemisen vaje voidaan kokea tarkoituksettomuutena. Jos työttömyys jatkuu, voi nuori vieraantua työstä ja toiminnallisuudesta. Siksi aktivointi kohdistuu usein juuri nuoriin, jotta heidät saataisiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa osallisuuden, inklusion, pariin. (Niemelä, 2009, 226-228.)

Toinen tapa jäsentää hyvinvoinnin ja elämänlaadun ulottuvuuksia on jakaa ne fyysiseen, psyykkiseen, sosiaaliseen ja ympäristöulottuvuuteen. Fyysinen ulottuvuus pitää sisällään kokemukset somaattisesta terveydentilasta ja psyykinen ulottuvuus henkisen terveydentilan, johon liittyy näkemyksiä omasta keskittymiskyvystä, elämän nautinnollisuuden ja ahdistuneisuuden kokemuksista. Sosiaalinen ulottuvuus tarkoittaa ihmissuhteita, sukupuolielämää ja yksinäisyyden kokemista. Ympäristöulottuvuuteen sisältyy kokemukset elinympäristöstä ja yksilöllisistä palvelutarpeista sekä taloudellinen toimeentulo. Aaltosen, Kivijärven ja Myllylän (2018) analyysi suomalaisista NEET-nuorista nosti esiin sen, miten heterogeeninen joukko lopulta oli. Osa heistä oli valikoitunut lyhyen väliaikaisen avun tarvitsijoiksi esimerkiksi työnhaun ajaksi, eikä hyvinvoinnin kokemisessa ollut suurempaa huononnusta kansalliseen ikäluokkaan verrattuna. Osa nuorista oli taas työttömyyden, talousvaikeuksien, sairauksien ja yksinäisyyden vajeita kohdanneita, jotka kuitenkin olivat selvinneet tilanteesta vain vähäisellä fyysisillä tai mielenterveyteen liittyvillä seurauksilla. Osa nuorista sijoittui kuitenkin haavoittuvassa asemassa oleviin nuoriin, joiden heikentynyt elämänlaatu ja pitkittynyt yksinäisyys tekivät näkyväksi hyvinvoinnin vajeiden kasautumisen. Näiden nuorten osalta oli nähtävissä kroonisia terveysongelmia, masennusta ja ulkopuolisuuden kokemuksia. Hyvinvoinnin kohentaminen, jotta nuoret saavuttaisivat työ- ja opiskelukuntoisuuden edellyttää pitkäjänteistä ja intensiivistä tukea ja ohjausta. Nuorten aikuisten hyvinvoinnin kohentamisessa huomioitavaa on myös se, että osa haasteista on yhteiskunnan rakenteellisia ongelmia. (Aaltonen ym. 2018, 3-9.)

4 AINEISTON KUVAUS

Aloitan aineiston kuvauksen kohderyhmän määrittelyllä. Sen jälkeen kuvaan aineiston keruun vaiheita ja nuorten tavoittamisen haasteellisuutta. Tutkimuksen eettisyyttä pohdin haastattelujen ja tutkimusluvan näkökulmasta. Lisäksi esittelen haastateltujen nuorten taustatiedot ja elämänkulkujanat tiivistetysti.

4.1 Kohderyhmä ja aineiston keruu

Nuoruus ei ole mitenkään yksiselitteinen käsite, vaan siitä on olemassa hyvin erilaisia määritelmiä ja ikähaarukoita. Nuorisolaki (1285/2016) määrittelee, että nuori on alle 29-vuotias. Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) katsoo, että nuori on 18-24 –vuotias. Alle 18-vuotias on sosiaalihuoltolain mukaan lapsi. Lastensuojelulaki (417/2007) pitää alle 18-vuotiasta lapsena ja 18-20 –vuotiasta nuorena. Tässä tutkielmassa haastattelin nuoria iältään 18-29 vuotta. Alaikärajaksi määrittelin 18 vuotta, koska edellä esittelemissäni laeissa käsitellään alle 18-vuotiaita lapsina, paitsi nuorisolaissa. Yläikärajaksi otin nuorisolain (1285/2016) määritelmän, jossa määritellään nuoriksi alle 29 –vuotiaat. Näin varmistin, että haastateltavilla oli henkilökohtaisia kokemuksia työttömyydestä ja aktivointitoimista.

län määrittelyn lisäksi haastattelemanuoret olivat NEET-nuoria, joita olin työelämässäni kohdannut. Kaikilla kuudella haastatellulla nuorella oli kokemusta työttömänä olemisesta ja sen tuomista haasteista. Toimeentulovaikeudet ovat yksi oleellinen ongelma työttömällä nuorella. Saari (2015, 35) toteaa, että huono-osaiseksi tai köyhäksi määritellään henkilö, jonka toimeentulo on 50 tai 60 prosenttia mediaanitulosta. Käytännössä Suomessa tämä tarkoittaa sitä, että ihminen elää köyhyysrajalla tai sen alapuolella, kun hän elää toimeentulotuen tai perustyömarkkinatuen varassa. Maria Ohisalo (2017,23) summaa, että köyhyysrajan alapuolella elävien nuorten määrä on 2000-luvulla kasvanut keski-ikäisten pitkäaikaistyöttömien ja pienituloisten eläkeläisten lisäksi. Muita työttömyyden tuomia haasteita ovat fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen vaikuttavat tekijät, rutiinien ja aikataulujen muutokset arkielämässä, sosiaalisten ja yhteisöllisten kokemusten puute työttömyyden aikana sekä identiteetin, aseman ja merkityksellisen toiminnan muutokset elämässä. Aineistoni on siis valikoitunut näyte työn, koulutuksen ja aktivoinnin ulkopuolella olevista nuorista aikuisista. Tutkimukseni ei pyrkinyt yleistykseen, vaan tulokset ovat tietyn joukon aikaan ja paikkaan sidottuja kokemuksia. Mahdollisuutta osallistua tarjottiin monille nuorille tasapuolisesti, mutta voidaan olettaa

Aaltosen, Kivijärven ja Myllylän (2018, 2) tavoin, että kaikkein heikoimmassa asemassa olevat eivät koe pystyvänsä osallistumaan haastatteluun ja jäävät aineistonkeruun ulkopuolelle.

Käytin tutkimuksessani menetelmänä yksilöhaastattelua. Kuten Sirkka Hirsjärvi ja Helena Hurme (2011, 34) toteavat, haastattelussa voidaan käyttää hyväksi sitä etua, että tutkittavat itse voivat kertoa itseään koskevista asioista. Tavoitteenani oli nuorten oman äänen kuuntelu ja heidän kokemustensa esiin tuominen haastattelujen kautta. Haastattelin nuoria, jotka jossain vaiheessa nuoruuttaan ovat kuuluneet tai kuuluvat edelleen NEET-nuorten ryhmään. Pienimuotoinen ja paikallinen otokseni sisältää kuusi haastattelua. Käytin puolistrukturoitua haastattelua, jota Hirsjärvi & Hurme (2011, 47) kutsuvat teemahaastatteluksi. Teemahaastattelu kohdistuu tiettyihin teemoihin ja saa nimensä juuri haastattelutavasta, jossa haastattelu etenee keskeisten teemojen varassa yksityiskohtaisten kysymysten sijaan (Hirsjärvi & Hurme, 2011, 47-48).

Teemahaastatteluni eteni tutkimuskysymysteni rajaamien teemojen sisällä. Teemahaastatteluiden pohjaksi tein haastattelurungon teemoista ja asioista, jotka pohjautuvat tutkimuskysymyksiini. Teemoja olivat työttömyyden vaikutukset nuoren elämässä, kokemukset työttömyysjaksoista ja työllistämispalveluiden aktivoimisesta. Lisäksi kysyin nuorten näkemyksiä työllistymistä vaikeuttavista ja edistävästä tekijöistä sekä tulevaisuuden suunnitelmista ja selviytymiskeinoista. Lisäksi taustakysymyksinä olivat nuoren ikä, koettu sukupuoli, koulutus- ja työhistoria sekä nykyinen elämäntilanne ja terveydentila. Liitteenä on teemahaastattelurunko (liite 1). Tein koehaastattelun marraskuussa 2018 voidakseni huolella valmistautua teemahaastatteluihin. Koehaastattelu osoitti, että valitut teemat olivat asiasisällön kannalta relevantteja. Sain myös hyvää tuntumaa haastattelujen tekemiseen, josta minulla ei ollut paljon aiempaa kokemusta.

Aineistonkeruuta suoritin levittämällä tutkimuksesta kertovaa tiedotetta siihen aikaan käytössä olleen työprofiilini sivuilla sosiaalisessa mediassa (muun muassa Facebook), jotta tieto leviäisi nuorten keskuuteen. Tiedotteessa oli lyhyesti kuvattu, että tutkimukseen etsitään 18-29 –vuotiaita nuoria, joilla on kokemusta työttömyydestä ja aktivoinnista. Lisäksi työssäni tapasin nuoria, jotka kuuluivat kohderyhmään. Kerroin nuorille suoraan tutkimuksesta ja mitä siihen osallistuminen tarkoittaisi ja edellyttäisi. Otin mahdollisiin haastateltaviin yhteyttä ja kysyin heidän kiinnostustaan osallistua tutkimukseen, koska nuorten saavuttaminen sosiaalisen median kautta osoittautui hyvin vaikeaksi. Kaikilla haastatelluilla nuorilla oli kokemusta työttömyydestä ja aktivoinnista työttömyysaikana. Nuorten kokemukset työvoimapolitiittisista toimenpiteistä sisälsivät jaksoja työkokeilusta, palkkatukityöstä ja/tai kuntouttavasta työtoiminnasta. Työttömyysturvan aktiivimalli kosketti osaa nuorista heidän työttömyysaikanaan.

Tutkimus suoritettiin yksilöllisinä teemahaastatteluina joulukuussa 2018 ja tammikuussa 2019. Haastattelupaikkana käytin työhuonetta, jossa oli rauhallista ja haastattelut voitiin tehdä ilman keskeytyksiä. Haastattelujen aluksi keskustelin nuorten kanssa siitä, että heidän vastauksensa pysyvät anonyymeinä ja heillä on mahdollisuus perua materiaalin käyttö tutkimuksen aineistona, jos he siihen tulokseen päätyvät missä tahansa kohdassa tutkimusprosessia. Lisäksi pyysin nuorilta suostumuksen haastatteluiden nauhoittamiseen.

Nuoren elämänsäkuvaan syvennyimme haastattelun ohessa kuvaamalla heidän elämänsäkuvaan paperille pääkohdittain. Tein tarkoitusta varten yksikertaisen janan, joka kulkee paperin yläosasta alaosaan keskellä paperia. Jana on pystysuunnassa syystä, että paperin jakaminen vaakasuuntaan olisi voinut tehdä herkästi asetelman, jolloin paperin alareunaan tulevat asiat mieltää negatiivisiksi ja paperin yläreunaan tulevat asiat positiivisiksi. Jana symboloi ikävuosia 0-29-vuoden välillä. Tavoitteena elämänsäkuvan käytössä oli nuoren kokonaistilanteen hahmottaminen ja jäsentäminen tarkastellessa heidän siirtymävaihettaan lapsuudesta aikuisuuteen tarkemmin. Halusin varmistua siitä, että olin haastateltavan kanssa samalla kartalla. Lisäksi toivoin yhdessä tekemisen vieraannuttavan haastattelutilanteesta työntekijän rooliani ja nostavan tutkijan roolin näkyvämmäksi. Elämänsäkuvan kautta nuori sai osallistua konkreettisesti elämänsä kuvaamiseen ja samalla nuori hyväksyi tulkinnan omasta tilanteestaan, joka paperiin muodostui. Paperille kirjattiin koulutukset, työssäolot, työttömyydet ja aktivoinnit siten, kuin nuori ne haastattelutilanteessa muisti. Tarkat tiedot eivät olleet tarpeellisia, vaan summittaiset arviot riittivät. Paperin käyttäminen ei ollut pakollista. Elämänsäkuvaan käytin kaikkien nuorien kanssa, tosin kahden nuoren kanssa sen käyttö oli minimaalista.

Kari Kiviniemi (2007, 70) toteaa, että koska laadullisessa tutkimuksessa aineistonkeruun väline on inhimillinen eli tutkija itse, voidaan aineistoon liittyvien näkökulmien nähdä kehittyvän vähitellen prosessin edetessä. Monet asiat limittyvät tutkimuksessa toisiinsa. Itse koen, että toisiinsa kietoutuvat asiat luovat haasteen kategorisoida asioita, kun kaikki asiat lopulta liittyvät jollakin lailla toisiinsa. Mielestäni kiinnostava on Kiviniemen (2007,71) ajatus siitä, että tutkimusongelma ei ole aina täsmällisesti ilmaistavissa tutkimuksen alussa, vaan tutkimusongelma täsmentyy koko tutkimuksen ajan. Tämä liittyy myös ajatukseen käsitellä tutkimusta prosessina, jossa jokainen tutkimuksen vaihe pitää sisällään paljon pohdintaa ja ajattelua, joka voi pysyä ennallaan, kehittyä tai muuttua prosessin aikana.

4.2 Tutkimuksen eettisyys ja tutkimuslupa

Kun tutkittavien määrä on pieni, tutkimusjoukkoa pyritään analysoimaan perusteellisesti ja täsmällisesti. Eettisesti toimiessa tutkijan tulee huolehtia tutkimuksen luottamuksellisuudesta ja anonymiteetistä. Kun tutkitaan ihmisiä ja inhimillistä toimintaa, ovat aihealueet usein sensitiivisiä ja arkoja. Aina on huolehdittava siitä, että tutkittavat eivät joudu epäedulliseen tilanteeseen eivätkä heidän henkilöllisyytensä paljastu. Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa aina myös raportoinnin avoimuus ja aihealueen rajaaminen. Tutkija tekee omia tulkintojaan aihealueista ja raportoi niistä. Laadullisessa tutkimuksessa korostuu tutkijan tarkastelunäkökulma. Laadullinen tutkimus välittää aiheesta erään tulkinnan valitusta tarkasteluperspektiivistä. Laadullinen tutkimus ei siis sellaisenaan kuvaa koko todellisuutta, vaan tarkasti rajatun alueen tutkittavasta aiheesta. (Kiviniemi, 2007, 71-80.)

Tutkittavat nuoret valikoituivat lopulta siten, että kaikki nuoret haastateltavat olivat minulle ennestään tuttuja työni kautta. Tiedostin haastatteluja tehdessä, että ennestään tuttujen nuorten haastattelu voi olla eettisesti hankalaa. Toisaalta koin, että tuttuus toimi myös kannustavana elementtinä osallistua tutkimukseen, koska haastattelutilanne ei ehkä tuntunut niin pelottavalta haastattelijan ollessa ennestään tuttu. Lisäksi en tutkinut omaa työskentelyäni haastateltavien nuorten kanssa, vaan käänsin näkökulman nuoriin ja heidän omiin kokemuksiinsa. Näin ollen koin, että työni kautta tuttujen nuorten haastattelu ei vääristänyt tutkimukseni tuloksia.

Arja Kuula käsittelee (2006) arkaluontoisista aiheista tutkimuksen tekemistä. Arkaluontoisiksi tutkimusaiheiksi voidaan määritellä koskemaan muun muassa sosiaalietuuksia ja terveydentilaa käsittelevät tutkimukset. Työttömyys vaikuttaa sosiaalietuuksiin ja usein myös työttömän terveydentila voi olla osatekijänä työttömyyden syihin. Arkaluonteisuus ei ole este tutkimukselle, mutta se on hyvä tiedostaa. Arkaluonteisuus voi kuitenkin karsia tutkimukseen osallistujia, jos aihe on haastateltavalle hyvin herkkä aihealue. (Kuula, 2006, 135-137.) Tutkimukseeni osallistuneet nuoret saivat itse tehdä rajanvetoa yksityisyyteensä suhteen päättäessään, halusivatko osallistua haastatteluun sekä myös haastattelun aikana nuoret itse päättivät haastattelun jatkamisesta. Työttömyys aiheena oli ratkaiseva osalle nuoria kieltäytyä haastattelusta ja he toivat esille kieltäytymisen syynä haluttomuutensa puhua koko asiasta. Osa nuorista kieltäytyi vedoten kiireisiin ja huonoon ajankohtaan osallistua haastatteluun kyseessä olevalla hetkellä. Tutkijana minun tuli kunnioittaa heidän tekemiään päätöksiään. Käsitän, että tutkimukseen osallistumisen edellytykset olivat näille nuorille epäsuotuisat.

Tutkimukseeni osallistuneet kuusi nuorta asuivat pienessä kaupungissa Länsi-Suomessa, jonka sivistystoimen johtoryhmältä sain tutkimusluvan tutkimushankkeelleni. Tutkimusluvassa sitouduin käsittelemään saamiani tietoja vain tutkimustarkoitukseen. Lisäksi tutkimustiedot eivät saa missään vaiheessa aiheuttaa kenellekään vahinkoa. Tutkimustiedot raportoin tutkimuksessa olevien henkilöiden anonymiteettiä kunnioittaen. Tutkimustietoja säilytin lukitussa tilassa ja tutkimuksen jälkeen hävitin tiedot asianmukaisesti. Tietoja en luovuttanut sivullisille. Sitouduin raportoimaan tutkimuksesta prosessin loppuvaiheessa tutkimusluvan myöntäjälle tutkimustuloksista. Koko prosessin ajan noudatin toimintatapoja huolellisesti ja tarkasti. Lisäksi otin tutkimuksen lähtökohdaksi Sirkka Hirsjärven, Pirkko Remeksen ja Paula Sajavaaran (2009, 25) esiin ottaman ihmisarvon kunnioittamisen.

4.3 Haastateltavien taustatiedot

Tutkimushaastattelu muistuttaa arkikeskustelua, mutta eroaa siinä mielessä siitä, että tutkimushaastattelulla on tietty tarkoitus ja erityiset roolit osallistujille (Hyvärinen, Nikander & Ruusuvoori 2017, 80). Haastattelun aloite ja suunta tulevat tutkijalta. Tärkeää on viestittää haastateltavalle, että hänellä on enemmän tietoa puheena olevasta asiasta. Haastattelijan neutraalius tulisi näkyä tarpeeksi, jotta haastateltava ei tunne häntä johdateltavan tiettyihin vastauksiin. Haastattelijan tulee olla tietoinen, millaisia oletuksia hänellä on haastattelukysymysten takana. (Hyvärinen ym. 2017, 72-81.)

Kuten muutkin nuoria tutkineet ovat todenneet, nuorten rekrytointi haastatteluihin voi osoittautua joka tapauksessa hankalaksi (Elonen ym. 2017, 285). Oma kokemukseni nuorten rekrytoinnista haastateltaviksi on samassa linjassa haastavuuden kokemusten kanssa. Sain houkutella useita, ennen kuin pääsin varsinaisiin haastatteluihin. Useampi nuori oli alustavasti kiinnostunut osallistumaan haastatteluun, mutta varsinaisen haastatteluun saapuminen kävi syystä tai toisesta ylivoimaiseksi, eikä koskaan toteutunut. Ennalta toivoin saavuttavani lukumääräisesti runsaamman joukon nuoria tutkimukseni tiimoilta, mutta kieltävien vastausten määrän noustessa jyrkästi, päätin tyytyä kuuteen haastatteluun, jotka toteutuivat tutkimusaikatauluni puitteissa.

Tutkimukseen osallistuneille nuorille haastattelutilanne oli kaikille uusi kokemus. Tavoitteenani oli saada nuoret osallistumaan haastatteluun oman kiinnostuksensa pohjalta, ei pakolla. Ihmisille tulee antaa mahdollisuus päättää, haluavatko he osallistua tutkimukseen ja kertoa heille, mitä tutkimukseen

osallistumisesta seuraa (Hirsjärvi ym. 2009, 25). Perustelin nuorille tutkimukseen osallistumisen tärkeyttä sillä, että heillä oli mahdollisuus kertoa oma näkökulmansa sekä heidän kokemuksillaan ja mielipiteillään on merkitystä. Haastattelujen onnistumiseksi nuoret tulisi saada motivoituneiksi vastaamaan tutkimuskysymyksiin (Hirsjärvi & Hurme, 2011, 132).

Tutkimustani tehdessä koin haasteelliseksi nuorten motivoimisen, vaikka haastatteluun suostuneista nuorista osalle osallistuminen haastatteluun näytti olevan hyvin luonnollinen tapahtuma. Lisäksi pyrin pitämään ajatteluni avoimena nuorten esiin ottamille asioille, jos ne sivusivat tutkimuksen teemoja, vaikka ne eivät olleetkaan alkuperäisessä teemahaastattelurungossa. Yhden nuoren kohdalla tuli haastattelun alkuun keskusteluun teemoja hänen henkilökohtaisesta elämästään. Nuoren ajatukset kohdistuvat hänen rahalliseen ahdinkoonsa, joka oli kiristynyt tiukaksi viime hetkellä ennen haastattelua. Kävimme hänen mieltänsä painaneet asiat läpi ja sen jälkeen pääsimme varsinaiseen tutkimushaastatteluun. Kyseisen alkukeskustelun rajasin pois varsinaisesta teemahaastattelusta.

Teemahaastatteluja kertyi kuusi kappaletta, joista puolet oli naisia ja puolet miehiä. Haastatelluista nuorin oli 21-vuotias ja vanhin 27-vuotias. Keski-ikä oli 24,8 vuotta. Haastatteluista lyhin oli kestoltaan 37 minuuttia ja pisin 69 minuuttia. Haastattelujen keskimääräinen kesto oli 55 minuuttia. Haastateltaville on annettu keksityt nimimerkit raportointia varten haastateltavien anonymiteetti huomioiden. Taulukkoon 2 on koottu haastateltavien perustiedot eli nuorten koettu sukupuoli, ikä ja haastattelun kesto.

Taulukko 2. Haastateltavien perustiedot

Nimimerkki	Sukupuoli	Ikä	Haastattelun kesto
Altti	mies	27 vuotta	61 minuuttia
Juuli	nainen	25 vuotta	37 minuuttia
Panu	mies	21 vuotta	57 minuuttia
Riina	nainen	26 vuotta	52 minuuttia
Sakari	mies	25 vuotta	69 minuuttia
Tellu	nainen	25 vuotta	56 minuuttia

Lisäksi taustakysymyksiä olivat nuoren koulutus- ja työhistoria sekä nykyinen elämäntilanne ja terveydentila. Kaikki haastatellut nuoret olivat suorittaneet peruskoulun päättötodistuksen. Puolet haastatelluista olivat opiskelleet 2. asteen ammatillisen perustutkinnon loppuun ja puolella ammatillinen koulutus oli jäänyt kesken. Kahdella oli useampia (3-5) opiskelualanvaihtoja, mutta

opiskelut kaikilla linjoilla olivat keskeytyneet. Opiskelujen keskeytymisten syitä olivat sairaudet, päihdeongelmat tai motivaation puute. Yksi nuori oli haastatteluhetkellä työvoimapolitiittisessa koulutuksessa.

Kaikki nuoret olivat eläneet vaiheita nuoruudessaan, joiden aikana heidät voi laskea kuuluneeksi NEET-nuorten ryhmään. Silloin he olivat olleet työn, koulutuksen ja harjoittelun ulkopuolella. Kokemukset työelämästä sisälsivät kaikilla eri mittaisia työttömyysjaksoja ja aktivointitoimenpiteitä, kuten kuntouttavaa työtoimintaa, työkokeilua, työvoimapolitiittista koulutusta ja ammatinvalinnan ohjausta. Kahdella oli kokemusta oikeasta työsuhteesta, josta oli maksettu palkkaa. Yksi haastateltava oli haastatteluhetkellä osa-aikatyössä. Yksi nuorista oli juuri saanut päätöksen määräaikaisesta kuntoutustuesta eli työkyvyttömyyseläkkeestä kahdeksi vuodeksi. Yksi nuorista oli opiskelemassa ja yksi kuntouttavassa työtoiminnassa. Kaksi nuorta oli sairauslomalla.

Kaikki haastateltavat nuoret kokivat terveydellisten syiden vaikuttaneen koulutus- ja työelämäänsä. Terveydellisiä syitä olivat muun muassa psyykkiset sairaudet, neurologiset diagnoosit ja somaattiset pitkäaikaissairaudet. Työkyvyttömyyseläkkeen hakemisen taustalla oli nuoren aikuisena diagnosoitu neurologinen ja somaattinen terveydellinen kokonaistilanne. Kuitenkin neljä haastatelluista koki tämän hetkisen terveydentilansa hyväksi. Kaksi nuorta, jotka olivat sairauslomalla, kokivat terveydentilansa huonoksi. Viisi nuorista asui yksin omassa vuokra-asunnossa ja yksi nuori asui vuokralla kumppaninsa kanssa.

4.4 Haastateltavien elämänkulkujanat

Haastattelun lomassa täytin nuoren kanssa lyhyen kuvauksen paperille hänen elämänkulustaan. Janalle kirjattiin koulutukset, jotka nuori oli käynyt tai keskeyttänyt sekä työttömyysajat ja aktivointijaksot, jotka nuorella oli ollut tähän mennessä. Tarkkoja päivämääriä eri tapahtumille ei kirjattu, vaan elämänkulun kirjaaminen tehtiin muistinvaraisesti. Tavoitteena elämänkulkujanat käytössä oli nuoren kokonaistilanteen hahmottaminen ja jäsentäminen tarkastellessa heidän koulutuksellista siirtymävaihettaan lapsuudesta aikuisuuteen tarkemmin. Elämänkulkujanat teko ei ollut pakollista, mutta siitä huolimatta käytin sitä kaikkien nuorten kanssa.

Elämänkulkujanasta oli se hyöty, että se visuaalisesti selvensi nuoren kertomaa. Janan tuottaminen paperille sai aikaan myös sen, että koulutusten osuus näyttäytyi isompana, kuin mitä muuten nuori saattoi tuottaa puheenaan. Nuoren ajatus omasta koulutustaustastaan saattoi olla alimitoitettu etenkin,

jos ammatilliset koulutukset olivat jääneet kesken. Peruskoulun kesto on vähintään yhdeksän vuotta, mutta sen arvoa oli vaikea sisäistää. Lisäksi keskeytyneet ammatilliset opinnot saattoivat kestoiltaan olla monia työllisyysjaksoja pidempiä. Kaikilla nuorilla oli siis koulutusta huomattavasti enemmän kuin työttömyyttä ja aktivointia. Janat sisältävät niin paljon tarkkaa tietoa nuorten tilanteista, että en tutkimuseettisistä syistä niitä missään julkaise tai tarkemmin esittele. Niiden käyttöarvo on lähinnä minulle itselleni tutkimuksen tekoon. Tässä kuitenkin lyhyt tiivistelmä jokaisen haastatellun nuoren koulutuksen, työttömyyden ja aktivoinnin määristä elämänkulkuajan tietoihin perustuen. Haastateltavien anonymiteetin suojaamiseksi numeroin haastateltavat ja esittelen heidät satunnaisessa järjestyksessä.

Haastateltava 1 oli käynyt peruskoulua ja ammatillista koulutusta yhteensä 10 vuotta. Työttömänä työnhakijana hän oli ollut neljä vuotta, jona aikana hän oli ollut työvoimapoliittisissa toimenpiteissä kolme vuotta ja sairauslomalla noin 1,5 vuotta.

Haastateltava 2 oli käynyt peruskoulua ja suorittanut ammatillista perustutkintoa yhteensä 14 vuotta. Työttömänä hän oli ollut neljä vuotta, jona aikana hän oli ollut työvoimapoliittisissa toimenpiteissä kolme vuotta.

Haastateltava 3 oli käynyt peruskoulun ja suorittanut ammatillisen perustutkinnon opiskellen yhteensä 12 vuotta. Hän oli ollut sairauslomalla kolme vuotta. Työttömänä työnhakijana hän on ollut kolme vuotta, jonka aikana työvoimapoliittisissa toimenpiteissä kaksi vuotta.

Haastateltava 4 oli käynyt peruskoulua ja ammatillisen perustutkintoa yhteensä 14 vuotta. Työttömänä työnhakijana hän oli ollut neljä vuotta, josta ajasta työvoimapoliittisissa toimenpiteissä 3,5 vuotta.

Haastateltava 5 oli käynyt peruskoulua ja ammatillista koulutusta yhteensä 12 vuotta. Työttömänä työnhakijana hän oli ollut viisi vuotta, jonka aikana hän oli ollut työvoimapoliittisissa toimenpiteissä kolme vuotta ja sairauslomalla kaksi vuotta.

Haastateltava 6 oli käynyt peruskoulua ja ammatillista koulutusta yhteensä 12 vuotta. Työttömänä hän oli ollut yhteensä noin viisi vuotta, jona aikana hän oli ollut kolmen kuukautta kestävässä aktivoinnissa.

Keskimäärin nuoret olivat käyneet peruskoulua ja ammatillista koulutusta 12 vuotta. Työttömänä he olivat olleet keskimäärin 3,5 vuotta, josta ajasta aktivoinnissa keskimäärin 2,5 vuotta. Kaikilla nuorilla oli siis koulutusta huomattavasti enemmän kuin työttömyyttä ja aktivointia.

5 TUTKIMUSAINEISTON ANALYYSI

Tutkimuskysymykseni olivat, miten nuoret kokivat työttömyyden ja aktivointitoimet omassa elämänseläksessään ja lisäksi selvitin nuoren selviytymiskeinoja työttömyydestä. Teemahaastatteluni aihealueita olivat työttömyyden vaikutukset nuoren elämänseläkseseen, kokemukset työttömyysjaksoista ja työllistämispalveluiden aktivoimisesta. Lisäksi kysyin nuorten näkemyksiä työllistymistä vaikeuttavista ja edistävästä tekijöistä sekä tulevaisuuden suunnitelmista ja selviytymiskeinoista. Tekemiäni teemahaastatteluja avaan tässä luvussa tutkimuksen teoriaan peilaten. Teorialähtöisen analyysini aloitan työttömyyden ja aktivoinnin kuvaamisella nuorten elämänseläkseltä käsin. Deprivaatio- ja insentiiviteorian näkymistä nuorten elämselässä analysoin heidän kokemuksiansa kautta. Lopuksi käsittelen nuorten selviytymiskeinoja työttömyydestä.

5.1 Työttömyys ja aktivointi nuorten elämänseläksessä

Olen aiemmin tutkimuksen teoreettisessa taustassa käsitellyt nuorten elämänseläkseltä lapsuudesta aikuisuuteen. Elämänseläkseltä tarkastelun näkökulmana minulla on nuoren koulutuksellinen siirtymä ja siinä mahdollisesti tapahtuvat esteet tai etenemiset (vrt. Aaltonen ym. 2015, 76). Analyysissäni keskityn juuri tähän nuorten koulutukselliseen siirtymään. Kuten luvussa kolme on todettu, lineaarinen siirtymä tarkoittaa nuoren suoraviivaista etenemistä peruskoulun jälkeen ammatilliseen koulutukseen ja sitä kautta sijoittumista työelämään (Henriksson 2016, 5). Lineaarinen siirtymä voi saada jojo-siirtymän piirteitä, jos elämänseläksessä tapahtuu asioita, jotka vuorotellen estävät tai edistävät siirtymää (Furlong, 2017, 3). Haastateltujen nuorten koulutukselliset siirtymät olivat kaikki jojo-siirtymiä. Altin (27 v) siirtymä oli edennyt työelämään, joskin tällä hetkellä osa-aikatyön muodossa. Panu (21 v) oli vähitellen siirtymässä työelämään hänen harrastuksensa muodostuessa työksi. Muut neljä nuorta eivät olleet työelämselässä, vaan kaksi heistä oli aktivoinnissa, yksi sairauslomalla ja yksi määräaikaissella kuntoutustuella eli työkyvyttömyyseläkkeellä.

Nuorten elämänseläkseltä siirtymiin haastetta tuovat koulutukselliset vajeet, työkokemuksen ja työelämseläkseltä valmiuksien puuttuminen, sosiaalisen tuen ja verkostojen puute, mielenterveydelliset häiriöt ja liiallinen päihteiden käyttö (Juvonen, 2013, 31). Nuorten elämänseläkseltä edistävät koulutus, työelämseläkseltä, aktivointi, terveelliset elämseläkseltä tavat, kuntoutus ja selkeät tulevaisuudensuunnitelmat. Aineistosta nousi esiin asioita, jotka edistävät tai rajoittavat nuorten toimijuutta työttömyysaikana. Tämselässä luvussa aineistosta esiin tulevia asioita käsittelen yksilöllisestä tai yhteiskunnallisesta

näkökulmasta. Aina ei ole selvästi näkyvissä, onko tekijä yksilöstä vai yhteiskunnasta lähtöisin, koska usein tilannetekijät kietoutuvat kokonaisuudeksi limittyen toinen toisiinsa. Lisäksi Elonen, Niemelä ja Saloniemi (2017) ovat mallintaneet kolme aktiivisuustyyppiä, joita käytän pohjana omassa analyysissäni luvun lopussa. Voin yhtyä heidän ajatukseensa siitä, että jos aktiivisuuden vastakohtana pidetään passiivisuutta ja haluttomuutta pyrkiä tavoitteisiin, sitä ei nuorten haastatteluissa näkynyt (Elonen ym. 2017, 280).

Nuorten kokemukset työttömyydestä olivat kaikilla samansuuntaisia. Työttömyys lisäsi taloudellista ahdinkoa. Aiemmat tutkimukset ovat todenneet (vrt. Ervasti, 2004, 310), että nuorilla on enemmän taloudellisia vaikeuksia kuin iäkkäämmillä työttömällä. Työttömyyden aikainen aktivointiin osallistuminen nähtiin mahdollisuutena pärjätä vähän paremmin taloudellisesti. Nuoret pitävät aktivointia tutkimusten mukaan hyvänä asiana (Lähteenmaa, 2016, 3). Nuoret olivat tähänneet työelämään osallistumalla eri aktivointitoimenpiteisiin, kuten kuntouttava työtoiminta, työkokeilu ja työvoimapoliittinen koulutus. Tällä hetkellä kaksi nuorista oli kuntouttavassa työtoiminnassa ja kaksi suunnitteli aloittavansa sen tulevaisuudessa. Tellu (25 v) oli vaihtamassa kuntouttavan työtoiminnan työvoimapoliittiseen koulutukseen.

Työ merkitsi nuorille rahatilanteen parantumista ja sosiaalisten suhteiden monipuolistumista. Lisäksi työn kautta voisi toteuttaa itseään. Työn tulisi luoda turvaa elämään, mutta myös toimia yksilöllisen kehityksen lähteenä (Mary, 2012, 305). Kaikki nuoret kuvasivat vakituisen työn olevan tulevaisuuden haave, jonka toivoivat toteutuvan jossain vaiheessa. Neljä nuorista, Altti (27 v), Sakari (25 v), Panu (21 v) ja Tellu (25 v) kokivat mieltä askarruttavana sen, etteivät tienneet, koska pääsisivät ”oikeisiin töihin”. Ajan kuluminen ilman mitään tarkkaa tietoa työttömyyden loppumisesta koettiin turhauttavana ja mieltä ärsyttävänä. Työ oli jotain, mitä pidettiin tavoittelemisen arvoisena. Loput kaksi, Riina (26 v) ja Juuli (25 v) kokivat työhön pääsyn olevan heidän osaltaan epärelevantti asia tässä elämänvaiheessa. Heidän tavoitteensa liittyivät lähinnä omien terveydellisten asioiden parantamiseen. Kaikki nuoret kokivat silti, että työttömyys oli heidän elämässään välivaihe eikä mitenkään pysyvä tila pitkällä aikavälillä. Tutkimusten mukaan työttömyys on varsin yleinen, mutta tilapäinen kokemus nuorilla (Ilmakunnas ym. 2015, 258).

Koulutus nähtiin mahdollisuutena päästä työelämään, vaikka terveydellinen tilanne saattoi olla haastatteluhetkellä huono ja koulutus ei ollut ajankohtainen asia. Työttömänä koettuun hyvinvointiin vaikuttavat terveydellinen ja taloudellinen tilanne sekä työsitoutuneisuus (Ervasti, 2004, 311). Kaksi kolmesta ammatillisen perustutkinnon suorittaneista luottivat siihen, että vielä he saisivat töitä tulevaisuudessa. Kolmas ammatillisen tutkinnon suorittanut Juuli (25 v) oli saanut määräaikaisen

työkyvyttömyyseläkkeen ja hän odotti nyt muita toiminnallisia ratkaisuja elämäänsä. Kolme nuorista oli vielä vailla ammatillista perustutkintoa ja he kaikki näkivät koulutuksen tärkeänä, mutta eivät olleet varmoja, pystyisivätkö sen suorittamaan. Työttömänä ollut henkilö voi kokea mahdollisuudet elämäntilanteensa parantamiseksi kaukaisilta ja uusien asioiden tavoittelun mahdottomalta (Saari, 2015, 73). Esimerkiksi Altti (27 v), joka oli nyt osa-aikatoisissa, tunsikin koulutuksen olevan hänelle ylivoimainen tehtävä ylivilkkauden takia. Altti kuvasi kokemuksiaan aiemmista opiskeluista ”täydellisenä katastrofina, kun piti istua luokkahuoneessa hiljaa paikallaan”.

Refleksiivinen elämäntilanne on aina yhteydessä yhteiskunnallisiin rakenteisiin, kuten Panun (21 v) tilanne osoittaa. Panu oli keskeyttänyt kaikki neljä aloittamaansa ammatillista koulutusta ja oli ollut työttömänä sekä sairauslomalla. Hän oli ratkaissut innovatiivisesti työuraan kiinnipääsemisen vähitellen alkamalla omatoimisesti yrittäjäksi. Kalavieheiden valmistus ja nettimyynti olivat lähteneet liikkeelle lähipiirille myynnistä. Sukulaisten kannustamana Panu oli selvittänyt, kuinka paljon sai tienata myynnistä Kelan päivärahaa menettämättä. Hän oli myös miettinyt hakea elinkeinotukea ja alkanut selvittää, miten oma toiminimi hankitaan. Hän kertoi, ”miten kalastus luonnon keskellä ilman aikatauluja ja kelloja oli parasta terapiaa”. Työn sisältö on nuorille tärkeä ja työstä etsitään mahdollisuuksia toteuttaa itseään (Ylistö, 2015, 123). Panu totesi, että ”jos siitä saisi ammatin, se ei tuntuisi yhtään työltä”. Panu oli itse rakentanut omien voimavarojensa ja taitojensa varaan oman tapansa elää. Hänen elämäntapansa kuvastaa hänen omaa identiteettiään ja kiinnostuksenkohteitaan (vrt. Oinonen, 2013, 16).

Ammatillisen koulutuksen käyneet kolme nuorta eivät olleet valmiita vastaanottamaan mitä tahansa työtä, koska halusivat oman alansa töitä. Tellu (25 v) pohti, ettei ”kouluttautumisessa olisi ollut mitään järkeä, jos tekisi mitä tahansa työtä”. Tosin Tellu ja Sakari (25 v) olivat molemmat alkaneet harkita täydennyskoulutusta työllistyäkseen jo niinkin vakaasti, että Tellu oli jo valittu työvoimapolitiittiseen koulutukseen. Aiemmat tutkimukset osoittavat, että nuoret haluavat työtä, mutta ei mitä tahansa työtä. Työn tulee luoda turvaa elämään ja yhdistää nuorten yksilölliset arvot ja kiinnostuksen kohteet, mutta unelmatyön löytyminen voi kuitenkin olla haastavaa (Mary, 2012, 305).

Työnhaku voi aiheuttaa monissa nuorissa henkistä raskautta ja stressiä (Ylistö, 2015, 119). Kaikki haastatellut kuusi nuorta kokivat työnhaun hankalana, vaikeana ja turhauttavana prosessina. Avoimien työpaikkojen vaatimukset koettiin liian korkeina, jotta niihin voisi yltää. Pettymyksiä tulee, kun työnhaku ei tuota toivottua tulosta (Lähteenmaa, 2016, 4). Kukaan ei ollut varsinaisesti törmännyt ikärasismiin työpaikkoja hakiessaan. Sitä kuitenkin nuoret pohtivat, miten työkokemuksen puute saattoi aiheuttaa työpaikan menettämisen jollekin kokeneemmalle hakijalle. Yksi työpaikka oli

löytynyt nuoren tuttavien kautta. Työhakemusten ja CV:n tekemisessä itsensä kehuminen koettiin vaikeaksi. Hämmentävänä asiana pidettiin myös sitä, miten vähän työhakemuksiin sai vastuksia tai edes ilmoituksia, että työhakemus on otettu käsittelyyn tai ettei ole tullut valituksi. Nuoret voivat kokea työmarkkinat osin vihamielisinä (Mary, 2012, 306). Kuitenkin työ, etenkin vakituinen työ, nähtiin tavoittelemisen arvoisena. Tellu (25 v) totesi, että ennen oli ollut paljon helpompaa, kun hänen pappansa oli saanut töitä ” vain menemällä kysymään ja paikan sai saman tien ”.

Avoimilta työmarkkinoilta kartutettu työkokemuksen vähyys nousi yhdeksi työllistymistä vaikeuttavaksi tekijäksi koulutuksen puutteen lisäksi. Työkokemusta oli vaikea kerryttää, jos töitä ei saanut. Syntyi kehä, josta ei tuntunut oleva ulospääsyä. Työkokemus ja sen puute vaikuttavat työnhakuun ja työn saamiseen (Ylistö, 2015, 117). Aktivointi työelämään ohjaavana järjestelmänä sai nuorilta ristiriitaista palautetta. Toisaalta aktivoivat toimenpiteet eivät avanneet ovia työelämään, mutta toisaalta aktivoinnin kautta hankittu työkokemus nähtiin tärkeänä. Nuoret ajattelivat, että mitään suurta painoarvoa ei aktivoinnille voinut antaa, koska virallista palkkatyötä ei ollut kenenkään kokemuksen mukaan aktivoinnista seurannut. Toisaalta aktivoinnista ei nähty olevan mitään suurempaa haittaa. Siirtymä välityömarkkinoilta varsinaisille avoimille työmarkkinoille oli kaikkien nuorten kokemusten mukaan hankala, jopa mahdoton tehtävä. Nuorten työelämään ohjautumiseen vaikuttavat monet asiat, kuten yhteiskunnan taloudellinen tila, rekrytointikiellot, kausittaiset vaihtelut työmarkkinoissa, työmarkkinoiden alueellistuminen sekä nuorten liikkuvuus työmarkkinoilla (Hämäläinen & Tuomala, 2013, 2).

”Ei se välttämättä ihan hirveesti auta, mutta ei siitä nyt haittaakaan ole. On siitä (aktivoinnista) vähän apua ollu. Jos siitä kunnolla apua olisi, ni en mä täällä olis enää.” Sakari 25 vuotta

”Toisaalta niistä (aktivoinneista) on hyötyä, mutta ei kauheesti hyötyä, koska ei oo palkkatöihin asti johtanut. Että jokin siinä vaan mättää ja mä haluisin tietää syyn, että mikä siinä on.” Tellu 25 vuotta

Fyysinen ja psyykinen terveys vaikuttavat opiskelu- ja työkykyisyyteen. Koettuun hyvinvointiin vaikuttaa terveydellinen tilanne (Ervasti, 2004, 310). Kaikilla nuorilla oli ollut haasteita terveydellisten tekijöiden kanssa jossain vaiheessa elämänsä kulkuaan. Kuvailen tässä kappaleessa joitain terveydellisiä haasteita anonymisti ilman nimimerkkejä. Varmistan tällä sen, että arkaluonteiset aiheet (vrt. Kuula, 2006, 136) eivät ole yhdistettävissä haastateltuihin millään tavalla. Yksi nuorista oli ollut ammattikoulun jälkeen pitkään sairauslomalla vakavan sairauden takia, mutta terveydentila oli kohentunut viime vuosina. Toisella nuorista oli diagnosoitu oppimiseen vaikuttava neurologinen vaikeus, joka edellytti erityishuomiota työpaikkaa hankkiessa. Kolmas nuori oli

suoriutunut ammatillisesta koulutuksesta, mutta hänellä diagnosoidut neurologiset ja somaattiset sairaudet aikuisiällä vaikuttivat huomattavasti työssä selviytymiseen. Haastateltujen nuorten ammatillisten opintojen keskeyttämisten taustavaikuttajina olivat olleet neurologiset ja psyykkiset terveysongelmat. Yksi ammattia vailla olevista nuorista omasi äkkipikaisen ja helposti innostuvan luonteen kertomansa mukaan, joka vaikutti siihen, että *”keskittyminen koulussa ja töissä ei ole ylivilkkauden takia paras mahdollinen”* ja yliaktiivisuus oli saanut hänet elämässään joskus *”sekaantumaan alkoholiin ja huumeisiin”*. Nuorilla on kohonnut riski jäädä riippuvaiseksi päihteistä tai sairastua muun muassa masennukseen (Furlong & Cartmel, 1997, 81). Eräs nuorista kertoi kärsineensä pitkäaikaisesta masennuksesta ja riippuvuudesta päihteisiin. Masennusjaksot olivat vaihdelleet hänen kertomansa mukaan *”aallonpohjasta aallonharjalle”*. Elämässä ihmisen vapaa tahto ohjaa ihmisen valintoja ja välillä ihminen toimii vastoin omaa parastaan (Kotiranta, 2008, 96). Muitakin nuoria oli ollut mielenterveysongelmien vuoksi sairauslomalla. Yksi nuorista kertoi, että hän *”ei kestä liikaa paineita ja stressiä”*. Kuitenkin neljä nuorista olivat jo päässeet terveydellisten haasteiden yli. Kaksi haastatteluhetkellä sairauslomalla olevaa nuorta kokivat terveydentilansa edelleen huonoksi.

Kaikki nuoret myönsivät teoriassa tietävänsä terveellisten elämäntapojen tärkeyden. Kaikki kuvasivat hyötyvänsä liikunnasta ja toiminnasta. Riina (26 v) muotoili, että *”parempi tulla ihmisten ilmoille ja tehdä jotain”*. Aina ei vaan ollut resursseja toteuttaa niitä suunnitelmia. Ihmisen perimä ja ympäristö ovat vuorovaikutuksessa toisiinsa siten, että elinympäristö ja elämänhistoria muokkaavat ihmistä (Andersson, 2013, 213). Mielen virkeyttä toivat nuorille uinti, savityöt, piirtäminen, maalaaminen, runojen teko, kalastus, seurakunnan vapaaehtoistyö, englannin kielisten kirjojen lukeminen, tietokonepelien pelaaminen, kuntosali, tanssi, lemmikkieläinten kanssa puuhailu ja autojen korjailu. Myös erilaiset kuntouttavat toiminnot olivat osalle viikoittaisessa ohjelmassa, kuten neuropsykiatrinen valmennus, fysioterapia, yksilöterapia, lääkinnällinen terapia ja erilaiset vertaisryhmätoiminnot. Lisäksi erilaiset viranomaiskäynnit ja asiakasyhteistyöryhmät rytmittivät monien viikkoa, joissa käsiteltiin ja hoidettiin muun muassa nuorten taloudellisia asioita tai koulutus- ja työllistymissuunnitelmia.

Nuorten elämänhistoria ja elinympäristö vaikuttavat nuorten tekemiin päätöksiin (Ylistö, 2015, 120). Ne voivat saada nuoret tekemään harkittuja tai harkitsemattomia päätöksiä elämässään. Sosiaalinen verkosto ja vertaisryhmät ovat nuorille tärkeitä tukiverkostoja. Nuorilla oli ristiriitaisia kokemuksia perheen ja lähimmäisten antamasta avusta. Toisaalta he kokivat saavansa tukea ja apua. Toisaalta he kokivat painostusta ja välillä jopa pakottamista lähipiirin taholta. Ystävät ja kaverit olivat tärkeitä kaikille haastatelluille nuorille. Juuli (25 v) mainitsi *”hääräävän mummun”*, joka auttoi häntä

monella tavalla. Tellu (25 v) kertoi omasta ”pappastaan, johon voi aina luottaa”. Altti (27 v) kuvaili, miten oli joutunut pistämään kaverisuhteita poikki päästäkseen ”hämärähemmoista” eroon. Nuoret ovat suuressa määrin riippuvaisia saman ikäisten muodostamasta vertaisryhmästä, joka muokkaa nuoren tapoja ja mieltymyksiä (Puuronen 2006, 160).

Kaikkien nuorten ei ole yhtä helppo tai vaikea liittyä koulutuksen ja työn kautta yhteiskuntaan. Joka tapauksessa julkinen maailma tulee nuorten yksityiseen elämään ja vaikuttaa siellä. Yhteiskunnan rakenteelliset ja kulttuuriset muutokset vaikuttavat nuorten yhteiskuntaan kiinnittymiseen sitä edistävästi tai heikentävästi (Juvonen, 2013, 25). Tästä johtuen ammatillisen koulutuksen kautta työhön siirtyminen ei ole entisellä tavalla hallittavissa (Aaltonen ym. 2018, 4). Työn ja tekemisen vaje voi aiheuttaa nuorten jäämistä ulkopuoliseksi yhteiskunnan rakenteista (Niemelä, 2009, 228).

Yksilöllinen elämänkulku on aina yhteydessä yhteisöllisiin ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin (Henriksson, 2016, 6). Aktivointi koettiin viranomaisten hyväntahtoisena ohjailuna tai viranomaisten tilaisuutena jonkun pykälän varjolla rankaista. Työttömyystukien saantioikeuteen kytkeytyy monia velvoitteita, joita työttömän tulee noudattaa (Aho ym. 2012, 8). Nuorten omat kokemukset eri viranomaisten kanssa tehtävästä yhteistyöstä vaihtelivat hyvistä välttäviin. Välillä nuorten oli vaikea kohdistaa, keitä nämä viranomaiset tarkalleen olivat. Riina (26 v) muotoili, että ”jos ei tee niin kuin pitää, ne leikkaa rahoista pois.” Esimerkiksi aktiivimalli koettiin toimintaan pakottavana, jonka seurauksena saattoi menettää tukirahojen leikkauksen kautta tuloja. Toisaalta nuoret pohtivat sitä, miten aktiivimallin takana oli hyvää tarkoittava päämäärä saada ihmiset tekemään jotain työttömyyden poistamiseksi.

”Jos saisi töitä, pystyisi elättämään itsensä ja saa valinnanvaihtoehtoja enemmän. Se ohjailu (viranomaisten) on välillä raskasta, vaikka hyvää kai ne tarkoittaa. Pitää mahtua muottiin ja olla tietynlainen.” Panu 21 vuotta

”Siinä (aktiivimalli) leikataan pois tukia ja rahoja, jos ei tee mitään. Mulla se osa-aikatyö pitää noi kurissa. Ne tunnit riittää siihen, että ei menetä rahaa, vaikka en mä mielestäni paljoa tienaa. Ihan pelinpitoa tää koko juttu. Aina löytyy joku pykälä, jolla voi rangaista.” Altti 27 vuotta

Altin (27 v) kokemukset tekemästään osa-aikatyöstä olivat ristiriitaiset. Toisaalta hän koki, ettei työstä saatu palkka ja soviteltu työmarkkinatuki olleet työssäkäynnin vaivan arvoisia. Toisaalta Altti kertoi jatkavansa osa-aikatyössään, koska ”viranomaiset pysyvät poissa hänen elämästään aktiivimallinsa kanssa”. Altin kokemus aktiivimallista oli, että se on yhteiskunnan keino rankaista tavallisia ihmisiä. Torjuva suhtautuminen kontrolliin on yksi nuorisoa kuvaava piirre (Puuronen, 2006, 158). Hän piti tärkeänä, että sai ”olla rauhassa ilman pakottavia toimenpiteitä”.

Vaikea työllistymistilanne haastaa nuoria miettimään vaihtoehtoisia ratkaisuja (Ojala, 2016, 107). Työttömyyden rakenteellisista ongelmista nuoret ottivat esiin työpaikkojen kausittaisen vaihtelun. Työtä on välillä tarjolla, muttei pitkiä aikoja tai työpaikat ovat liian kaukana kotoa. Työt ovat muuttumassa epätyypillisemmiksi ja työmarkkina-asemaan liittyy aiempaa enemmän epävarmuutta ja riskejä (Sell, 2007, 4). Hyvin lyhyitä parin päivän sijaisuuksia epäröitiin vastaanottaa, koska nuoret pelkäsivät niistä olevan taloudellisesti enemmän haittaa kuin hyötyä. Sakari (25 v) oli hakenut töitä 100 kilometrin säteellä kotoa. Siitä pidempi työmatka hänen mukaansa ”*veisi liikaa aikaa työpäivästä ja olisi taloudellisesti turhan kallista*”. Riina (26 v) oli harkinnut muuttamista johonkin isoon kasvukeskukseen saadakseen helpommin töitä.

Työnhakua hankaloitti osalla asuminen haja-asutusalueella, josta töihin mennäkseen pitäisi omistaa auto tai asua toimivien julkisten linja-autoverkostojen kulkureitillä. Nuorten liikkumista työelämän tarpeiden mukaan vaikeuttavat syrjäseudulla asuminen ja julkisten liikenneyhteyksien puute (Määttä, 2014, 204). Työttömänä eläminen työmarkkinatuella tai perustoimeentulotuella ei mahdollistanut oman auton pitämistä. Kulut nousivat liian suuriksi. Tellu (25 v) tuskaili autonsa tilaa, joka oli ”*hajoamispisteessä eikä läpäisisi tulevaa katsastusta*”. Tellun isä oli ennen avustanut auton ylläpitokuluissa, mutta sekin tuki oli loppunut kokonaan. Vaihtoehtona Tellu näki työpaikan saamisen läheltä kotia, jotta voisi kulkea kävellen tai pyörällä. Toisaalta hän piti epätodennäköisenä, että hänen alansa töitä löytyisi kovin läheltä.

TE-toimiston palvelut olivat kaikilla olleet käytössä. TE-toimiston asiantuntija-apua oli käytetty aktivointitoimenpiteiden solmimiseen ja koulutusvaihtoehtojen selkiyttämiseen. Pääosin nuoret olivat tyytyväisiä saamaansa palveluun, vaikka kahdella nuorella oli ikävä muisto viranomaisen antamasta palvelusta liittyen työttömän velvollisuuksiin. Tellu (25 v) kertoi, että hänellä oli joskus keskeytynyt työkokeilu. Tellu kuvasi, ”*miten työvoimavirkailija oli mennyt työntajan puolelle uskoen täysin tämän antamaa palautetta*”. Tellu ei ollut omasta mielestään syyllistynyt asioihin, joista häntä syytettiin. Kaikesta huolimatta Tellu oli saanut karensin työkokeilun keskeytyessä ja asiaa ei ollut sen jälkeen selvitetty hänen mielestään tarpeeksi. Riinan (26 v) kokemus avun saamista viranomaisilta sisälsi pakottamisen sävyjä. Hän on ollut työttömyyden aikana useammassa työvoimapoliittisessa aktivointitoimenpiteessä ja osa niistä on keskeytynyt luvattomien poissaolojen takia. Lisäksi ollessaan alle 25-vuotias työtön työnhakija, hänen on ollut velvollisuus hakea joka vuosi kahteen ammatillisen koulutukseen, joita hän ei ollut kuitenkaan kykenevä aloittamaan.

”No mä en oo mikään malliasiakas ja aina välillä siellä oon käyny ne huudot kuuntelees, mutta kai ne yrittää auttaa. Nyt onneksi ei tarvi hakea koko ajan kouluun, kun on yli 25-vuotias. Se oli toisaalta aika rasittavaa hakea, vaikka tiesi ettei tuu menemään (kouluun)

vaikka pääsis ja sitten aina karenssi päälle.” Riina 26 vuotta

Panu pohti tulevan sairausloman loppumisen ja työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautumisen viivästyttävän tukien maksua. Panun kokemus siitä, että *”milloin pitäisi olla sairauslomalla ja milloin työttömänä oli vaikea yhtälö Kelan maksamien tukien takia”*. Muutos työttömäksi työnhakijaksi aiheuttaisi tukien maksamiseen katkoksen. Lisäksi Panu oli alle 25-vuotias, jolloin hän ei ollut kouluttamattomana oikeutettu työmarkkinatukeen työttömyysajalta (vrt. Aho, 2012, 8) paitsi, jos oli työvoimapolitiittisessa toimenpiteessä (kuten kuntouttavassa työtoiminnassa). Panu purki huoltaan siitä, olisiko hän kykenevä heti sairausloman päätyttyä osallistumaan johonkin aktivointiin. Elämännhallinnassa voi olla puutteita, joita pitäisi huomioida ja muuttaa ennen kotoa aktivoitumista (Saari, 2015, 73). Panu kertoi, että tilanne ei tuntunut hyvältä vaan stressaavalta tehdä asioita puolipakolla. Panu kertoi, ettei voinut missään paikassa asiasta *”ääneen valittaa”*. Ihmisen on kuitenkin valittava vaihtoehdoista itselleen parhaaksi katsomansa vaihtoehto ja vähitellen tapahtuu voimaantumisen (Kotiranta, 2008, 99).

Oma asenne ja motivaatio vaikuttavat kaikkien nuorten mielestä paljon siihen, miten työttömyyden kokee. Omalla asenteellaan voi saada asiat tuntumaan helpommilta tai vaikeammilta. Aktivoinnista hyötyy parhaiten, kun on itse kiinnostunut ja motivoitunut asiasta (Mäntyneva & Hiilamo, 2018, 22). Nuoret arvostivat vapautta valita aktivointisuunnitelmaan kirjattavia asioita. Jos suunnitelma ei tuntunut omalta, siihen oli vaikea sitoutua. Ihan helppoa ei ollut kieltäytyä viranomaisten ehdottamista suunnitelmista. Pelkona oli karenssin saaminen ja siten taloudellisen tilanteen huononeminen.

Kuten luvussa kolme esittelin, Elonen, Niemelä ja Saloniemi (2017, 288-289) löysivät pitkäaikaistyöttömiä tutkiessaan kolme aktiivisuustyyppiä, joiden aktiivisuus kohdistuu avoimille työmarkkinoille, palvelu-uraan tai työmarkkinoiden ulkopuoliseen toimintaan. Avoimille työmarkkinoille kiinnostuksensa kohdistavat tähtäävät työelämään ja paikkaavat aktivoinnilla omia rajoituksiaan työmarkkinoilla. Palvelu-uraan kiinnostuksen kohdistavat eivät tähtää suoraan työelämään, vaan he hakeutuvat erilaisten palvelujen jatkumolle ja he omaavat selkeitä työllistymisen esteitä. Työmarkkinoiden ulkopuoliseen toimintaa tähtäävien pyrkimykset kohdistuvat työelämän ulkopuoliseen toimintaan. Jaottelen tässä kuusi haastattelemani nuorta näihin aktiivisuustyyppihin.

Tutkimusaineistoni nuoret jakautuvat aktiiviuutensa mukaan siten, että Sakari (25 v), Tellu (25 v), Panu (21 v) ja Altti (27 v) pyrkivät avoimille työmarkkinoille. Lähempi tarkastelu osoittaa, että heillä on resursseina ammatillinen koulutus, hyvä terveystilanne, oma myönteinen asenne ja aktiivisuus sekä työkokemus tai työharjoittelukokemus. Rajoittavina tekijöinä avoimille työmarkkinoille heillä

on osin samat asiat, kuten koulutuksen puute, terveysongelmat ja vähäinen työkokemus avoimilta työmarkkinoilta. Riippuen henkilökohtaisesta tilanteesta, monet asiat voivat toimia työelämään pääsyä rajoittavina tekijöinä. Lisäksi rakenteelliset tekijät voivat vaikuttaa heikentävästi työllistymiseen. Asuminen haja-asutusalueella lisää työpaikan saantiin omat haasteensa ja työpaikkojen jakautuminen tarjonnan mukaan aloille, joihin nuori ei ole kouluttautunut voi vaikeuttaa työn saantia.

Palvelu-uralle kiinnostuksensa on kohdistanut Riina (26 v). Hän on vähitellen palaamassa pitkältä sairauslomaltaan työvoimapolitiittisten toimenpiteiden eli aktivoinnin piiriin. Riinalla ei ole vielä ammatillista koulutusta, mutta ennen kouluun tai töihin menoa hän suunnittelee keräävänsä voimia kuntouttavassa työtoiminnassa. Lisäksi hän toivoo saavansa siellä helpotusta päivärytmiin, joka on nyt sekaisin. Työ ja koulutus tuntuvat kaukaisilta asioilta. Riina haluaa tekemistä viikkoon, kun *”tuntuu, että jos ei kotoa lähde mihinkään, niin ei tuu kotonakaan tehtyä oikeen mitään”*. Hän toivoo silti tulevaisuudessa etenevänsä jossain vaiheessa työelämään asti.

Työmarkkinoiden ulkopuoliseen toimintaan on ohjautunut Juuli (25 v). Hänet on määräaikaisesti todettu työkyvyttömäksi ja hän on kuntoutustuella. Juuli oli päättänyt, ettei halua opiskella enää. Hän odotti verkostopalaveria, jossa keskusteltaisiin hänen jatkosuunnitelmistaan. Juuli toivoi silti saavansa jotain sisältöä päiviinsä mahdollisesti päivätoiminnan tai kuntoutuksen muodossa. Tulossa voi olla hänelle tarkempaa työkyvyn arviota ja hän itsekin toivoo pääsevänsä vielä joku päivä palkkatöihin. Osatyökykyisten pääsy avoimille työmarkkinoille on kuitenkin luvattoman heikkoa.

Kaikki haastattelemanuoret tavoittelivat jotakin, työtä, koulutusta, aktivointia, yritystoimintaa tai päivätoimintaa. Tarkempi analyysi toi esiin, miten heterogeeninen nuorten joukko oli. Kaikilla oli yksilöllinen polku työttömyyden ja aktivoinnin aikana. Heillä oli ollut jojo-siirtymiä elämäkulussaan, mutta siitä huolimatta päämääriä oli asetettu. Niemelä (2009, 227) toteaaakin, että nuori haluaa toteuttaa itseään sekä kokea itsensä ja toimintansa merkitykselliseksi. Toiminnallisuus lisää ihmisten hyvinvointia. Työn ja tekemisen vaje voidaan kokea tarkoituksettomuutena.

5.2 Deprivaatio- ja insentiiviteoria nuorten kokemusten läpileikkaajina

Deprivaatioteoria (Jahoda, 1982) lähtee liikkeelle siitä ajatuksesta, että työttömyydellä on ihmisten elämään vaikutuksia. Taloudellisten vaikeuksien lisäksi voidaan työttömyyden todeta tuovan psykologisia vaikutuksia. Työ tarjoaa väylän täyttää ihmisten elämään liittyviä tarpeita, kuten

yhteisölliset kokemukset, säännöllisen päivärytmin, yhteisön yhteisen päämäärän, säännölliset rutiinit sekä statuksen ja identiteetin lähteen. Työttömän tulee Jahodan (1982) mukaan löytää korvaavia ja uusia toimintatapoja työn tilalle.

Ensinnäkin voidaan todeta, että työttömyys huononsi kaikkien mielestä taloudellista tilannetta. Maksamattomat vuokrat ja mahdollinen häätö aiheuttivat taloudellista hätää Riinan (26 v) elämässä. Altti (27 v) oli ratkaissut laskujen maksamisen ottamalla lainaa, jolla oli maksanut erääntyneet vuokrat ja muut laskut pois. Juuli (25 v) totesi, että *”eläminen on kallista”*. Hän oli opetellut tekemään tarkkoja laskujen maksusuunnitelmia, joita on sitten noudattanut. Juuli kertoi *”säästävänsä omista ruoistaan elämällä tiukkana aikana pelkällä leivällä”*, mutta kissansa ruoasta hän ei tinkinyt tiukkoinakaan aikoina. Sakari (25 v) totesi, että *”niukkuuteen tottuu, kun elämän kulut saa suhteutettua siihen rahamäärään, mitä tulee”* Työttömyyteen ja niukkuuteen sopeudutaan ajan myötä, kyky ennakoitiin vaikuttaa valintoihin (Saari, 2015, 44).

Toiseksi aktivoiviin työllistämispalveluihin osallistuminen koettiin pääosin arkirutiinia parantavana ja tukevana. Neljä nuorista totesi, että kun oli aktivoinnissa, se lisäsi aktiivisuutta tehdä asioita myös kotona, kuten siivota ja pestä pyykkiä. Nuorten toiminnallisuus kasvoi siis kokonaisvaltaisesti arkipäivissä aktivoinnin aikana. Aktivoinnin on tutkimusten mukaan todettu vahvistavan ihmisten elämänhallintaa esimerkiksi säännöllisen päivärytmin ja itsetunnon vahvistumisen muodossa (Mäntyneva & Hiilamo, 2018, 19). Aktivoinnin aikana nuoret saivat toimintaa arkipäiviin, mikä oli nuorten mielestä tärkeää. Sakari (25 v) kuvasi aktivoinnin piristäneen ja virkistäneen, kun *”pääsi ihmisten ilmoille ja kotisohvalta pois”*. Riinalla (26 v) oli ennestään kokemusta kuntouttavasta työtoiminnasta ja hän koki saaneensa nuorten työpajalta *”tukea omaan elämäntilanteeseensa ja oppineensa laittamaan ruokaa jakson aikana”*. Toisaalta työelämään siirtyminen ei ollut hänellä yhtään lähempänä kuin ennen kuntouttavaa työtoimintaa. Riinan osalta terveydelliset syyt olivat aiheuttaneet paluun sairauslomalle.

Neljällä oli vaikeuksia ylläpitää normaalia päivärytmiä työttömyysaikana eli nousta aamulla ylös ja mennä illalla nukkumaan. Riina (26 v) ja Panu (21 v) kertoivat vakavista uniongelmista. Panu totesi, ettei hänellä ole rytmiä ollenkaan. Jos hänen pitää ehtiä heti aamulla johonkin, hän ei voi nukkua koko yönä tai ei herää aamun tapaamiseen. Kaksi nuorista taas koki, että rytmi ei ollut muuttunut juurikaan työttömyyden aikana. Sovittuihin tapaamisiin oli helppo mennä ja pysyä aikatauluissa. Juuli (25 v) kertoi *”ottaneensa luvattoman paljon päiväunia työttömyysaikana”*. Hän kuitenkin arvioi, että jos olisi töissä hän ei tarvitsisi päiväunia, vaan menisi illalla aiemmin nukkumaan.

Työttömyyden aikana nuorten mielialat olivat yleisesti ottaen hyvät, vaikka turhautumista tilanteeseen esiintyikin. Kukaan nuorista ei myöntänyt työttömyyden suoraan aiheuttaneen jatkuvaa mielialan laskua, mutta stressiä sitäkin enemmän. Jahodan (1982) deprivatioteoriassa lähtökohtana pitämä voimakas aleneminen psyykkiseen hyvinvointiin ei tule esiin nuorten kertomuksissa. Olemassa olevat mielialaongelmat johtuivat muista syistä kuin työttömyydestä nuorten oman arvion mukaan. Sakari (25 v) otti esiin sen, miten välillä mieliala vaihtelee ”hyvästä epävarmuuteen etenkin, jos ryhtyy syvällisemmin elämäntilannettaan pohtimaan”.

Insentiiviteoria lähtee siitä, että työttömyys on vapaaehtoinen valinta eikä työnhakua nähdä tarpeelliseksi ja motivaatio työhön laskee (Ervasti, 2004, 298). Kukaan haastatelluista nuorista ei ollut hakeutunut omasta tahdostaan työttömäksi. Kaikki olisivat olleet mieluummin töissä kuin työttömänä. Nuoret kaipasivat työttömyysaikana ihmisten pariin ja kokivat tarvitsevansa lisää toimintaa päiviinsä. Työkokeilupaiikat oli pääsääntöisesti koettu mielekkäiksi, mutta yksikään ei ollut johtanut varsinaiseen työsuhteeseen. Kuitenkin työkokeiluista saatua työkokemusta pidettiin arvokkaana tulevaisuutta ajatellen. Juuli (25 v) toi esiin, miten työkokeilussa oli selvinnyt työn olevan hänelle liian raskasta ja vaativaa. Tämä palaute oli johtanut Juulin työkyvyn tarkempaan arviointiin ja näin oli päästy hänen tilanteessaan eteenpäin kohti työkyvyttömyyseläkettä.

Deprivatioteorian ja insentiiviteorian välimuotoa voidaan kutsua selviytymisparadigmaksi. Se tarkoittaa sitä, että työttömyys aiheuttaa ongelmia, muttei välttämättä voimakasta hyvinvoinnin laskua (Ervasti, 2004, 299). Analyysini mukaan totean, että tutkimukseeni osallistuneet kuusi nuorta olivat lähimpänä selviytymisparadigmaa, kuin kumpaakaan ääripäätä.

5.3 Nuorten selviytymiskeinot työttömyydestä

Haasteltujen nuorten koulutukselliseen elämäntilanteeseen oli sidoksissa joukko erilaisia tavoitteita ja haasteita. Vaikka jokaisella oli haaveena joskus saada vakituinen työ, kaikilla oli vaikeuksia tehdä pitkántähtäimen suunnitelmia vuosien päähän, kun ei tiennyt mitä tapahtuu lähikuukausien aikana tai edes huomenna. Nuoret kokivat, että vakituinen työ oli kaukainen toive, joka tuntui osin mahdottomalta toteuttaa. Yksilöiden pitkän tähtäimen valinnat ja kyky nähdä asioiden laajemmat yhteydet vaikuttavat ihmisen valintoihin (Saari, 2015, 44). Näköalattomuus tuntui kumpuavan keskeneräisistä asioista, jotka sitoivat keskittymistä lähinnä tähän hetkeen tai lähikuukausiin. Asioiden keskeneräisyys teki mahdottomaksi ajatella tai suunnitella tarkasti tulevaa, eikä sitä koettu

edes kovin järkeväksi, jos kuitenkin pettyy. Toiveita paremmasta tulevaisuudesta oli, mutta suunnitelmien selkeytymistä vielä tarvittiin. Voimaantuminen ilmenee vahvistuneina voimavaroina, konkreettisena elämänsuunnitteluna ja positiivisuutena tulevaisuutta kohtaan (Mäntyneva & Hiilamo, 2018, 23). Selviytymiskeinoksi heille muodostuukin realististen lyhyen aikavälin tavoitteiden laatiminen.

”Toisaalta on hirveen stressaavaa, kun ei tiedä mitä tapahtuu. Sä et voi suunnitella mitään hirveen pitkälle.” Juuli 25 vuotta

”Suunnitelmat olen koittanut pitää minimissä, että ne tulis joskus saavutettua. Olis realistisia tavoitteita, ei pety, kun pitää odotukset alhaalla.” Sakari 25 vuotta

Työttömyys voidaan nähdä selviytymiskamppailuna (Heikkilä, 2000, 174). Oman jaksamisen rajaaminen keskeyttämällä työvoimapoliittinen toimenpide voi olla nuoren keino selviytyä ylipääsemättömästä tilanteesta. Riina (25 v) totesi, että kuntouttavan työtoiminnan päättyminen oli *”ihan omasta jaksamisesta kiinni”*. Hänelle oli silloisessa elämäntilanteessa helpompi olla suoraan sairauslomalla, kuin jatkaa epäonnistuneita käyntejä työpajalla. Näin saatiin katkaistua epäonnistumisten kierre eikä ollut enää paineita saapua sovitusti paikalle. Toimijuutta voi rajoittaa yksilölliset tekijät, kuten terveys ja jaksaminen (Elonen ym. 2017, 287). Viranomaisten asettamat tavoitteet työllistymiselle olivat välillä epärelevantteja nuoren omasta näkökulmasta. Kuitenkin tavoitteista kiinni pitäminen nähtiin oleellisena, vaikka niihin ei aina päästykään.

Kaikilla haastatelluilla nuorilla oli tulevaisuuden haaveena saada vakituinen työpaikka ja sitä kautta parantaa taloudellista tilannettaan ja mahdollisuuttaan päättää omista asioistaan itsenäisesti. Rahan hankkiminen ja sen puute olivat monen tulevaisuuden haaveen oleellinen osanen, jos halusi toteuttaa itseään valitsemallaan tavalla. Nuoret arvostavat vapautta valita ja he haluavat päättää omasta elämänsuunnitelmastaan (Sell, 2007, 7). Altin (27 v) haaveissa oli käydä jossain vaiheessa yritysKurssi ja perustaa oma yritys, mahdollisesti autokorjaamo. Lisäksi hän haaveili entisöivänsä vanhan auton, jonka runko hänellä jo oli. Tellu (25 v) haaveili luonnonkosmetiikan valmistamisesta, jos olisi mahdollista saada alkupääomaa hankkeelle. Tellu on aina ollut kiinnostunut kasveista ja niiden parantavista voimista. Hän haluaisi perustaa oman luonnonkosmetiikan merkin ihon- ja hiustenhoitoon. Nuorten selviytymiskeinona on löytää henkilökohtainen suhde työhön (vrt. Sell, 2007, 7), jotta jaksavat tehdä työtä, kuten seuraava esimerkki osoittaa.

Työuraan kiinnipääseminen voi edellyttää luovuutta ja innokkuutta. Työmarkkinoiden haastavuus vaatii työntekijöiltä yhä enemmän joustavuutta ja sopeutuvuutta (Mary, 2012, 305). Panu (21 v) oli

osin ratkaissut asiaa alkamalla käsityönä itse valmistamaan kalavieheitä nettimyyntiin. Panu oli työttömyyden ja sairausloman aikana oman kiinnostuksensa pohjalta opetellut tekemään vieheitä ja käynyt niitä joella testaamassakin. Työttömän toimijuutta edistää yksilölliset tekijät, kuten oma aktiivisuus ja asenne (Elonen, ym. 2017, 287). Panun harrastus oli siis vähitellen muotoutumassa hänelle työksi. Parasta hänestä koko asiassa oli se, että hän pystyi tekemään vieheitä siihen aikaan vuorokaudesta, kun itse tahtoi. Vieheiden teko oli hänen mukaansa ”*sen verran hiljaista työtä, ettei naapuritkaan häiriinny*”. Hänen haaveensa oli yhdistää harrastus työntekoon, mikä toimisi hänellä selviytymiskeinona työttömyydestä. Nuoret haluavat toteuttaa itseään ja kokea toimintansa merkitykselliseksi (Niemelä, 2009, 226).

Nuorten selviytymiskeinoiksi työttömyydestä voidaan luokitella heidän sosiaalinen verkostonsa, joka tuki ja auttoi tarpeen tullen niin rahallisesti kuin muutenkin. Sosiaalinen ulottuvuus voi heikentää hyvinvoinnin kokemuksia, jos nuori kokee itsensä yksinäiseksi pitkään (Aaltonen ym. 2018, 8). Kannustaminen ja opastaminen olivat perheen, sukulaisten ja ystävien tehtävälillä. Jokaisella oli joku tärkeä ihminen tai ”*hääräävä mummu*” (Juuli, 25 v), joka kannusti elämän karikoissa eteenpäin, vaikka joskus lähipiirin toiveet lisäsivät paineita. Mielekkäät harrastukset olivat myös tärkeitä toiminnallisuuden kannalta työttömyyden aikana. Harrastuksiin ei ollut varaa kuitenkaan laittaa suuria summia. Taloudellisen tilanteen ollessa nyt heikko, haaveet matkustamisesta tai suosikkiyhtyeiden keikoilla käymisestä olivat kaikilla nuorilla siirtyneet odottamaan tulevaisuutta, jolloin olisi parempi taloudellinen tilanne toteuttaa haaveita. Lisäksi yhdellä oli haave päästä kauneusleikkaukseen joskus elämässään.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkimukseni tehtävänä on ollut selvittää miten nuoret kokevat työttömyyden ja aktivoinnin elämänseläkulussaan sekä mitkä ovat nuoren selviytymiskeinot työttömyydestä. Lisäksi hahmottelin teemahaastattelujen pohjalta sitä, miten yksilön ja yhteiskunnan toiminnan tasot kietoutuvat yhteen nuorten elämänseläkulussa. Tutkimusraportin otsikossa olevalla katveessa-sanalla pyrin kuvaamaan nuorten tilaa, jossa he työvoimapolitiittisesta näkökulmasta katsottuna ovat. Nuorten elämässä tapahtuu monimuotoisia asioita heidän ollessa matkalla avoimille työmarkkinoille. He ovat opiskelujen ja työelämän katveessa kiikaroimassa mahdollisuutta edetä koulutuksellisessa elämänseläkulussaan.

Tutkimukseni on laadullinen tutkimus, joka sijoittuu fenomenologiseen tutkimukseen. Toteutin tutkimukseni teemahaastattelemalla kuutta nuorta, joiden taustatietoja täydensin hahmottelemalla nuorten kanssa heidän elämänseläkulujansa. En pyrkinyt yleistyksiin, vaan toivoin saavani lisää ymmärrystä nuorten työttömyydestä ja aktivoinnista heidän omien kokemustensa kautta. Tutkimus on tässä mielessä yksittäiseen suuntautuvaa paikallistutkimusta (Laine, 2007, 31). Tutkimukseni on tapaustutkimus, joka tuottaa intensiivistä tietoa yksittäisten nuorten koulutuksellisesta elämänseläkulusta, heidän työttömyyden ja aktivoinnin yksilöllisten ja yhteiskunnallisten tekijöiden analysoinnista sekä nuorten selviytymiskeinoista. Lisäksi käsittelin lyhyesti nuorten aktiivisuustyyppit ja asemoin heidät deprivatio- ja insentiiviteorian janalle. Käytin analysoinnissa teorialähtöistä sisällönanalyysiä.

Elämänseläkulun tarkastelun näkökulmana minulla oli nuoren koulutuksellinen siirtymä ja siinä mahdollisesti tapahtuvat vaiheittaiset etenemiset. Nuoret eivät olleet edenneet siirtymissään lineaarisesti, vaan heidän siirtymissään oli jojo-siirtymän piirteitä (Furlong, 2017, 3). Haastateltujen nuorten koulutuksellisissa siirtymissä oli otettu askelia eteen- ja taaksepäin useampaan otteeseen sekä lukkiuduttu johonkin vaiheeseen, kuin odottamaan uutta suuntaa. Jäin pohtimaan nuorten paikoilleen lukkiutuneita siirtymiä, joissa he odottivat seuraavaa harppausta. Selvää oli, että nuoret tarvitsevat ammatillista apua ja sosiaaliselta verkostoltaan tukea jojo-siirtymissään. Nämä nuoret olivat siinä kiitollisessa asemassa, että kertomansa mukaan he saivat tarpeeksi tukea ja kannustusta tilanteisiinsa, vaikka välillä he kokivat painostusta ja jopa pakottamista lähipiiriin ja viranomaisten taholta. Sosiaalinen verkosto näyttäytyi kuitenkin selviytymiskeinona työttömyydestä.

Nuoret näkivät työn, koulutuksen ja aktivoinnin olevan keinoja selviytyä työttömyydestä. Kaikilla haastatelluilla nuorilla oli tulevaisuuden haaveena saada vakituinen työpaikka ja sitä kautta parantaa taloudellista tilannettaan ja mahdollisuuttaan päättää omista asioistaan itsenäisesti. Työuraan

kiinnipääseminen saattoi edellyttää luovuutta ja innokkuutta. Haasteltujen nuorten koulutukselliseen elämäntapaan oli sidoksissa joukko erilaisia tavoitteita ja haasteita. Kaikilla oli vaikeuksia tehdä pitkäjähtäimen suunnitelmia ja nähdä laajempia yhteyksiä valintoja tehdessä (vrt. Saari, 2015, 44). Selviytymiskeinoksi heille muodostuikin realististen lyhyen aikavälin tavoitteiden laatiminen. Nuorten kokemukset työttömyydestä olivat kaikilla samansuuntaisia. He kokivat etenkin koulutuksen puutteiden ja työelämäkokemuksen vajeiden vaikeuttavan työn saantia. Lisäksi terveydelliset seikat ja liika päihteiden käyttö oli ajanut nuoria koulutuksen ja työn ulkopuolelle (vrt. Jahoda, 1982). Täysin toivottomalta kenenkään tilanne ei silti näyttänyt. Työttömyyden aikainen aktivointiin osallistuminen nähtiin mahdollisuutena pärjätä elämässä vähän paremmin taloudellisesti. Deprivaatioteoriaan viitaten, voidaan todeta, että aktivointi korvaa työn puuttumista ja ylläpitää ihmisen toimintakykyä (Cole, 2007, 134). Työ merkitsi kaikille haastatelluille nuorille rahatilanteen parantamista ja sosiaalisten suhteiden monipuolistumista. Lisäksi työn kautta he voisivat toteuttaa itseään. Kaikki nuoret kuvasivat vakituisen työn olevan tulevaisuuden haave, jonka toivoivat toteutuvan jossain vaiheessa.

Nuorten asettuminen deprivaatio- ja insentiiviteorian janalle tulkitsen niin, että analyysini mukaan tutkimukseeni osallistuneet kuusi nuorta olivat lähimpänä selviytymisparadigmaa, kuin kumpaakaan ääripäätä. Deprivaatioteoria (Jahoda, 1982) näkee työttömyydellä olevan ihmisten elämään taloudellisia ja psykologisia vaikutuksia. Ensinnäkin voidaan todeta, että työttömyys huononsi kaikkien nuorten mielestä taloudellista tilannetta. Toiseksi aktivoiviin työllistämispalveluihin osallistuminen koettiin pääosin arkirutiinia parantavana ja tukevana. Työttömänä oleminen on nykyisin paljon aktiivisempaa, kuin aiemmin. Työttömyyden passiiviset kaudet ovat vähentyneet tai jopa poistuneet työvoimapolitiittisten uudistusten kautta. Toiminnallisuuden koettiin kasvavan kokonaisvaltaisesti arkipäivissä aktiivisuuden aikana. Aktivointi antoi nuorille toimintaa arkipäiviin, mikä oli nuorten mielestä tärkeää ja virkistävää. Päivärytmiongelmia esiintyi työttömyyden aikana, mutta ei kaikilla. Työttömyyden aikana nuorten mielialat olivat yleisesti ottaen hyvät, vaikka turhautumista tilanteeseen esiintyikin. Kukaan nuorista ei myöntänyt työttömyyden suoraan aiheuttaneen jatkuvaa mielialan laskua, mutta stressiä sitäkin enemmän. Insentiiviteoria lähtee siitä, että työttömyys on vapaaehtoinen valinta eikä työnhakua nähdä tarpeelliseksi ja motivaatio työhön laskee (Ervasti, 2004, 298). Kukaan haastatelluista nuorista ei ollut hakeutunut omasta tahdostaan työttömäksi. Kaikki olisivat olleet mieluummin töissä kuin työttömänä.

Elämäntapajarat osoittivat selkeästi sen, että nuorten koulutuksellinen osuus näyttäytyi isompana, kuin mitä muuten nuori saattoi tuottaa puheenaan. Nuoren ajatus omasta koulutustaustastaan saattoi olla alimitoitettu etenkin, jos ammatilliset koulutukset olivat jääneet kesken. Kaikilla nuorilla oli

koulutusta huomattavasti enemmän kuin työttömyyttä ja aktivointia. Ammatillisen koulutuksen korostus keskeisenä tavoitteena yhteiskuntaan liittymisessä hämärtää nuorten käsitystä koulutuksellisesta taustastaan voimavarana, jos se ei vastaa yhteiskunnan laatimia tavoitteita. Ammatillisen koulutuksen nuoret näkivät mahdollisuutena päästä työelämään, vaikka terveydellinen tilanne saattoi olla haastatteluhetkellä huono ja koulutus ei ollut ajankohtainen asia. Puolet nuorista oli vielä vailla ammatillista perustutkintoa ja he kaikki näkivät koulutuksen tärkeänä, mutta eivät olleet varmoja, pystyisivätkö sen suorittamaan. Aiemmissa tutkimuksissa on todettu, että työhön kiinnittymisessä tärkeintä on kouluttautuminen sekä oikea-aikainen ja riittävä tuki, jolla voidaan saada koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevia nuoria kiinnittymään työelämään vielä myöhemmällä iällä (Järvinen & Vanttaja, 2013, 511). Mietin sitä, jos hallituksella on tavoitteena saattaa nuoret ammatillisen koulutuksen kautta työelämään, olisi mielestäni kannattavaa panostaa koulutukseen ja yksilölliseen tukeen, eikä leikata näitä resursseja niin kuin viime vuosina on tehty. Nyt olisi korkea aika lopettaa julkisen sektorin kurjistaminen leikkauksilla ja päästää sosiaalinen hyvinvointi kasvuun (Ojala, 2016, 114).

Ammatillisen koulutuksen käyneet kolme nuorta eivät olleet valmiita vastaanottamaan mitä tahansa työtä, koska halusivat oman alansa töitä. Aiemmat tutkimukset osoittavat samansuuntaisia tuloksia. Työn tulee luoda turvaa elämään ja yhdistää nuorten yksilölliset arvot ja kiinnostuksen kohteet, mutta unelmatyön löytyminen voi kuitenkin olla haastavaa (Mary, 2012, 305). Koulutuksen puuttuminen ei välttämättä ollut este työnteolle, kuten kalavieheitä nettikaupassa markkinoivan nuoren esimerkki osoitti. Kyseinen nuori oli innovatiivisesti rakentanut omien voimavarojensa ja taitojensa varaan oman tapansa elää ja selviytyä. Hänen elämäntapansa kuvastaa hänen omaa identiteettiään ja kiinnostuksenkohteitaan. Jälkimoderni yhteiskunta olettaa, että yksilö itse rakentaa oman elämäkertansa, koska enää ei ole tarkkoja perinteisiä malleja, joihin juurtua (Oinonen, 2013, 16). Jokaisen elämänkulku nykyään edellyttää yksilöllistä kehittymistä, elinikäistä oppimista ja oman identiteettikuvan luomista ja sen jatkuvaa uudistumista (Henriksson, 2016, 10).

Työnhaku koettiin hankalana, vaikeana ja turhauttavana prosessina (vrt. Ylistö, 2015, 119). Avoimien työpaikkojen vaatimukset koettiin liian korkeina, jotta niihin voisi yltää. Työnantajien kasvottomuus häiritsi nuoria. Etukäteen oli vaikea hahmottaa, mitä tarkalleen työssä vaadittiin. Puutteet työkokemuksessa koettiin ratkaisevana asiana, kun työpaikan menetti jollekin kokeneemmalle hakijalle. Avoimilta työmarkkinoilta kartutettu työkokemuksen vähyys nousi yhdeksi työllistymistä vaikeuttavaksi tekijäksi koulutuksen puutteen lisäksi. Työkokemusta oli vaikea kerryttää, jos töitä ei saanut ja näin itseään ruokkiva kehä oli valmis. Nuorten työelämään ohjautumiseen vaikuttavat yksilölliset ja yhteiskunnalliset asiat (Hämäläinen & Tuomala, 2013, 2). Nuoret ottivat esiin

työttömyyden rakenteellisia ongelmia, kuten työpaikkojen kausittaisen vaihtelun ja töiden muuttumisen epätyypilliseksi ja epävarmoiksi (Sell, 2007, 4). Yhteiskunnallinen tila ja poliittiset päätökset vaikuttavat nuorten elämään (Ylistö, 2015, 120). Nuorten yksityistä elämää säätelee julkiset yhteiskunnalliset lait ja säädökset. Nuorten koulutuksellinen siirtymä kiinnostaa monia tahoja. Työttömyysaikana nuori ohjataan moniin institutionaalisiin toimiin, joiden sisältöön nuorilla on rajallinen mahdollisuus vaikuttaa. Nuori voi ohjautua vasten tahtoaan, eikä nuori uskalla tilannetta kyseenalaistaa. Oman jaksamisen rajaaminen keskeyttämällä työvoimapolitiittinen toimenpide voi olla nuoren keino selviytyä ylipääsemättömästä tilanteesta, vaikka siihen suhtaudutaan viranomaisten taholta yleensä negatiivisesti. Jatkotutkimuksen aiheena kiinnostava olisikin tutkia sitä, mistä syistä nuoret keskeyttävät työvoimapolitiittisen toimenpiteen.

Aktivointi tarkoitti nuorilla kuntouttavaa työtoimintaa ja työkokeilua, jotka myös Aho ja Tuomala (2018, 40) ovat tutkimuksessaan todenneet yleisiksi toimenpidetyypeiksi. Aktivointi työelämään ohjaavana järjestelmänä sai nuorilta ristiriitaista palautetta. Toisaalta aktivoivat toimenpiteet eivät avanneet ovia työelämään, mutta toisaalta aktivoinnin kautta hankittu työharjoittelukokemus nähtiin tärkeänä. Aktivoinnin haasteellinen tila siirtymää lukkiuttavana tekijänä on kiinnostava. Tässä olisi hyvä jatkotutkimuksen aihe, jota pitäisi tutkia työvoimapolitiittisten toimenpiteiden toiminnallisuuden kannalta. Aktivoinnin ajatellaan olevan väylä avoimille työmarkkinoille, mutta kannattaisi tutkia tapahtuuko todella näin. Siirtymä välityömarkkinoilta varsinaisille avoimille työmarkkinoille oli joka tapauksessa kaikkien nuorten kokemusten mukaan hankala, jopa mahdoton tehtävä. Yhteiskunnan asettama velvoite ammatillisen koulutuksen suorittamisesta ja alle 25-vuotiaiden hakuvelvoite vaikuttavat nuorten aktivointiin (Aho ym. 2012, 8). Yhteiskunnalliset ja yksilölliset tekijät vaikuttivat nuorten tilanteisiin. Fyysinen ja psyykinen terveys vaikuttavat opiskelu- ja työkykyyn. Kaikilla nuorilla oli ollut haasteita terveydellisten tekijöiden kanssa jossain vaiheessa elämänsä kulkuaan. Terveydellisten haasteiden ylittäminen oli hyödyksi koulutuksellisessa elämänsä kulkussa etenemiselle. Kaikki nuoret myönsivät teoriassa tietävänsä terveellisten elämäntapojen tärkeyden ja hyötyvänsä liikunnasta ja toiminnasta. Toiminnallisuutta työttömyysaikana voidaan korvata aktiivisuudella muilla elämänalueilla (Niemelä, 2009, 226). Opiskelu- ja työkykyisyyden ylläpitäminen edellyttää tuen saamista elämäntilanteisiin, joissa sitä tarvitaan kokonaistilanteen kohentamiseksi (Aaltonen ym. 2018, 8).

Nuorten liittyminen koulutuksen ja työn kautta yhteiskuntaan ei tapahdu aina yhtä helposti. Joka tapauksessa julkinen maailma tulee nuorten yksityiseen elämään ja vaikuttaa siellä esimerkiksi aktiivisena työvoimapolitiikkana. Yhteiskunnan sanelemat reunaehdot tulee täyttää, kuten ammatillisten opintojen suorittaminen ja työnhaku. Työn ja tekemisen vaje voi aiheuttaa nuorten

jäämistä ulkopuoliseksi yhteiskunnan rakenteista (Niemelä, 2009, 228). Yksilöllinen elämäntyyli on aina yhteydessä yhteisöllisiin ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin (Henriksson, 2016, 6). Aktivointi koettiin viranomaisten hyväntahtoisena ohjailuna tai tilaisuutena rankaista työnhakijaa. Välillä nuorten oli vaikea kohdistaa, keitä nämä viranomaiset tarkalleen olivat. Julkinen valta valuu yksityiseen elämään ja nuorten kokemus päätöksenteosta oli, että oma päätäntävalta oli rajallinen viranomaisten kanssa toimiessa. Pääosin nuoret olivat tyytyväisiä saamaansa palveluun, vaikka kahdella nuorella oli ikävä muisto viranomaisten antamasta palvelusta. Aktiivimallit ja muut toimenpiteet saattoivat aiheuttaa nuorissa turhautumista ja epävarmuutta. Perinteisistä elämäntyyliä vapauttavat yksilöt ovat lisääntyvässä määrin riippuvaisia institutionaalisisista prosesseista (koulutus, työmarkkinat, hyvinvointivaltion määräykset ja tuki) ja niissä menestyminen tulee nuorten elämäntyylin keskiöön (Beck, 1992, 130; Thomson, 2007, 96).

Tutkimusaineistosta löytyi nuori jokaiseen kolmeen aktiivisuustyyppiin. Avoimille työmarkkinoille suuntasi neljä kuudesta haastatellusta nuoresta. Avoimille työmarkkinoille kiinnostuksensa kohdistavat tähtäävät työelämään ja paikkaavat aktivoinnilla omia rajoituksiaan työmarkkinoilla (Elonen ym. 2017, 281). Heillä oli resursseina ammatillinen koulutus, hyvä terveystilanne, oma myönteinen asenne ja aktiivisuus sekä työkokemus tai työharjoittelukokemus. Rajoittavina tekijöinä avoimille työmarkkinoille heillä oli koulutuksen puute, terveysongelmat ja vähäinen työkokemus avoimilta työmarkkinoilta. Lisäksi rakenteelliset tekijät voivat vaikuttaa heikentävästi työllistymiseen. Palvelu-uralle ja työmarkkinoiden ulkopuoliseen toimintaan suuntasi kumpaankin yksi nuori. Palvelu-uraan kiinnostuksen kohdistavat eivät tähtää suoraan työelämään, vaan he hakeutuvat erilaisten palvelujen jatkumolle ja he omaavat selkeitä työllistymisen esteitä. Työmarkkinoiden ulkopuoliseen toimintaa tähtäävien pyrkimykset kohdistuvat työelämän ulkopuoliseen toimintaan (Elonen ym. 2017, 288-289.) Kaikki haastattelemani nuoret tavoittelivat työtä, koulutusta, aktivointia, yritystoimintaa tai päivätoimintaa. Tarkempi analyysi toi esiin, miten heterogeeninen nuorten joukko oli. Kaikilla oli yksilöllinen polku työttömyyden ja aktivoinnin aikana. Heillä oli ollut mutkia elämäntyylin, mutta siitä huolimatta päämääriä oli asetettu ja he pyrkivät sopeutumaan ympäröivään yhteiskuntaan (vrt. Henriksson, 2016, 10; Niemelä, 2009, 227; Oinonen, 2013, 16).

Yhteiskunnalliset velvoitteet ohjailevat yksilön elämäntyyliä (Henriksson, 2016, 6). Voin yhtyä Juvosen (2013, 30) sanoihin, että nuorten elämäntyylin keskeisiä ovat poliittiset päätöksenteot liittyen koulutus- ja työelämäinstituutioiden resursseihin, toimivuuteen ja saavutettavuuteen sekä perheen rooli muuttuvassa yhteiskunnassa. Yksityinen ja yhteiskunnallinen taso elämässä kietoutuvat yhteen muodostaen henkilökohtaisen prosessin ihmisen elämään ja ympäröivään yhteiskuntaan, mikä

oli nähtävissä nuorten kokemuksissa työttömyydestä. Nuoren tilanteeseen vaikuttaa aina kulttuurinen konteksti ja tilannesidonnaisuus (Andersson, 2013, 212). Lisäksi ihmisen oma kokemus tilanteestaan on oleellinen (Saari, 2015, 73). Tutkimukseni loppupäätelmänä toteen, että tutkimukseni nuoret pyrkivät sopeutumaan ympäröivään yhteiskuntaan ja työ on heille merkityksellinen asia. Tutkimusaineiston valossa nuorten kokemukset näyttäytyivät moninaisina riippuen heidän elämäkulumustaan. Kaiken kaikkiaan he tuntevat omaavan elämässään elementtejä, joiden avulla he selviytyvät työttömyydestä ja elävät oman identiteettinsä näköistä elämää.

LÄHTEET

Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla (2015) Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 84.

<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuoretluukulla.pdf> Viitattu 15.10.2018.

Aaltonen Sanna & Kivijärvi Antti & Myllylä Martta (2018) Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten aikuisten koettu hyvinvointi. Terveysten ja hyvinvoinninlaitoksen e-julkaisuja.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137076/YP181101_Aaltonenym_online.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 23.11.2018.

Abulof, Uriel (2017) Introduction: Why we need Maslow in the twenty-first century. Springer US. Society (54) 6, 508-509.

Aho, Simo & Pitkänen, Sari & Vanttaja, Markku (2012) Nuorten työmarkkinatukioikeus ja koulutukseen hakeutuminen. Työmarkkinatuen saamisen edellytyksenä olevan kouluttautumisvelvoitteen arviointitutkimus. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Työ ja yrittäjyys. 3/2012.

Aho, Simo & Tuomala, Juha (2018) Työvoimapalveluiden kohdentuminen ja osallistujien työllistyminen palvelun jälkeen. Palkansaajien tutkimuslaitos. Talous ja Yhteiskunta 1/2018, 38-43.

Andersson, Gunvor (2013) Utvecklingsekologi och sociala problem. Teoksessa Anna Meeuwisse & Hans Swärd (toim.) Perspektiv på sociala problem. Tukholma: Natur & Kultur, 202-214.

Beck, Ulrich (1992) Risk society. Towards a new modernity. Lontoo: Sage.

Cole, Matthew (2007) Re-Thinking Unemployment: A Challenge to the Legacy of Jahoda et al. Sociology. 41 (6). Lontoo: BSA Publications Ltd.

Elonen, Noora & Niemelä, Jukka & Saloniemi, Antti (2017) Aktivointi ja pitkäaikaistyöttömien monenlainen toimijuus. Turku: Sosiaalipoliittinen yhdistys ry. Janus 25 (4), 280-296.

Ervasti, Heikki (2004) Työttömyys ja koettu hyvinvointi. Deprivaatioteorian, insentiiviteorian ja selviytymisnäkökulman vertailua. Sosiaalipolitiikan ja Sosiaalityön Tutkimuksen Aikakausilehti Janus. 12 (3), 298-318.

Eurostat (2013) Unemployment rate.

<https://ec.europa.eu/eurostat/cache/RCI/#?vis=nuts2.labourmarket&lang=en> Viitattu 12.1.2019.

Eurostat (2017) Unemployment rate.

<https://ec.europa.eu/eurostat/cache/RCI/#?vis=nuts2.labourmarket&lang=en> Viitattu 12.1.2019.

Eurostat (2018) Unemployment rate <https://ec.europa.eu/eurostat/web/lfs/visualisations>

Viitattu 12.1.2019.

Esping-Andersen, Gosta (1990) The Three Worlds of Welfare Capitalism. Cambridge: Polity Press.

Furlong, Andy (2017) The changing landscape of youth and young adulthood. Teoksessa Andy Furlong (toim.) Routledge handbook of youth and young adulthood. Oxon: Routledge, 3-11.

Furlong, Andy & Cartmel, Fred (1997) Young people and social change. Individualization and risk in late modernity. Buckingham: Open University Press.

HE (2017) Hallituksen esitys 124/2017. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi työttömyysturvalain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2017/20170124> Viitattu 8.1.2019.

Heikkilä, Matti (2000) Syrjäytymisen tutkimus 1990-luvulla. Teoksessa Köyhyys ja hyvinvointi-valtion murros. Matti Heikkilä & Jouko Karjalainen (toim.) Helsinki: Gaudeamus, 167-181.

Henriksson, Jonna (2016) Nuorisotyö ja nuorten elämäntilanne. Raportti nuorisotyön tutkimuksesta ja koulutuksesta. Tampere: Tampereen yliopisto. Nuorisotyön ja nuorisotutkimuksen opintosuunta.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2011) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press 2008.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara Paula (2009) Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvoori, Johanna (2017) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino.

Hämäläinen, Tuula & Tuomala, Juha (2013) Faktaa nuorisotyöttömyydestä. Vatt Policy Brief 2-2013. https://vatt.fi/documents/2956369/3012265/vatt_policybrief_22013.pdf/ddb0b981-6dff-4c64-bfd1-8d709817a433/vatt_policybrief_22013.pdf.pdf Viitattu 4.1.2019.

Ilmakunnas, Ilari & Kauppinen, Timo M & Kestilä, Laura (2015) Sosioekonomisten syrjäytymisriskien kasautuminen vuonna 1977 syntyneillä nuorilla aikuisilla. Yhteiskuntapolitiikka 80 (3). <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126270/ilmakunnas.pdf?sequence=7> Viitattu 16.10.2018.

Jahoda, Marie (1982) Employment and unemployment: a socialpsychological analysis. Cambridge: Cambridge University Press.

Juvonen, Tarja (2013) Sosiaalisesti kontrolloitu, hauraasti autonominen. Nuorten toimijuuden rakentuminen etsivässä työssä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 116.

Järvinen Tero & Vanttaja Markku (2013) Koulupudokkaiden työurat. Vuosina 1985 ja 1995 koulutuksen ja työn ulkopuolella olleiden nuorten urapolkujen vertailua. Yhteiskuntapolitiikka 78 (2013):5, 509-519.

Kiviniemi, Kari (2007) Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus, 70-85.

Kotiranta, Tuija (2008) Aktivoinnin paradoksit. Jyväskylä: Jyväskylä studies in education, psychology, and social research No 335.

Kuula, Arja (2006) Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Laine, Timo (2007) Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus, 28-45.

Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta 916/2012

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2012/20120916> Viitattu 22.2.2019.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010189> Viitattu 17.1.2019.

Laki työttömyysturvan muuttamisesta 1138/2017

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20171138?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=he%20124%2F2017> Viitattu 8.1.2019.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417> Viitattu 10.10.2018.

Laukkanen, Erkki (2014) Nuorisotakuu, vakuuksilla vai ilman? Teoksessa Anu Gretschel, Kari Paakkunainen, Anne-Mari Souto & Leena Suurpää (toim.) Nuorisotakuun arki ja politiikka. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto julkaisuja 150, Helsinki: Unigrafia, 133-135.

Lorentzen, Thomas & Bäckman, Olof & Ilmakunnas, Ilari & Kauppinen, Timo (2018) Pathways to Adulthood: Sequences in the School-to-Work Transition in Finland, Norway and Sweden. Social Indicators Reseach 3/2018. Springer Science & Business Media.

Lähteenmaa, Jaana (2016) Nuorten yhteisötakuun kompuroivat alkumetrit ja laahaavat jatkoaskeleet. Nuorisotutkimusseura/ Nuorisotutkimusverkosto. Näkökulma maaliskuu nro 22. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/tiedostot/nakokulma22_nuoruus_hallitusohjelmassa.pdf. Viitattu 16.10.2018.

Maslow, Abraham (1943) A Theory of Human Motivation. Psychologicalreview. 50 (4), 370-396.

Mary, Aurélie (2012) The Illusio of the protongation of Youth. Transition to Adulthood among Finnish and French Female University Students. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 130. Tampere: University Press.

Myrskylä, Pekka (2012) Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA. <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf> Viitattu 17.1.2019

Mäntyneva, Päivi & Hiilamo, Heikki (2018) Osallisuuden ja osattomuuden dynamiikka työtoiminnassa. Etnografinen tutkimus kolmella kuntouttavan työtoiminnan kentällä. Yhteiskuntapolitiikka 83 (2018):1, 18-28.

Määttä, Mirja (2014) Yksitellen ja omaa polkua – nuorten tulevaisuus koulutuksessa ja työssä tai niiden reunamilla. Teoksessa Anu Gretschel, Kari Paakkunainen, Anne-Mari Souto & Leena Suurpää (toim.) Nuorisotakuun arki ja politiikka. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto julkaisuja 150. Helsinki: Unigrafia, 204-206.

Määttä, Mirja & Asikainen Elina & Saastamoinen Mikko (2016) Tukeminen ja pakot nuorten vaikeutuneissa koulutussiirtymissä. Nuorisotutkimusseura/ Nuorisotutkimusverkosto julkaisuja 34, 2016:1. Helsinki: Unigrafia, 18-33.

Niemelä, Pauli (2009) Ihmisen toiminnallisuus ja hyvinvointi sosiaalityön teoreettisen ymmärryksen perustana. Teoksessa Mikko Mäntysaari, Anneli Pohjola & Tarja Pösö (toim.) Sosiaalityö ja teoria. Tampere: PS-Kustannus, 209-236.

Nuorisolaki 21.12.2016/1285 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285> Viitattu 10.10.2018.

Ohisalo, Maria (2017) Murusia hyvinvointivaltion pohjalla. Leipäjonot, koettu hyvinvointi ja huono-osaisuus. Tampere: Juvenes Print, Suomen Yliopistopaino Oy. Publications of the University of Eastern Finland Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 148.

Oinonen, Eriikka (2013) Relatedness of private troubles and public issues. Teoksessa Eriikka Oinonen & Katja Repo (toim.) Women, men and children in families. Private troubles and public issues. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy, 9-26.

Ojala, Satu (2016) Työttömyyden sanktioinnin sijaan aktiivisuuslisä yhteiskunnallisesta työstä. Teoksessa Antti Halmetoja, Pertti Koistinen & Satu Ojala (toim.) Sosiaalipolitiikan lumo. Tampere: University Press, 103-115.

Puuronen, Vesa (2006) Nuorisotutkimus. Tampere: Vastapaino.

Saari, Juho (2015) Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Tampere: Gaudeamus Oy.

Saari, Juho & Behm, Miia (2017) Aktivoitu yhteiskunta – Viimesijainen sosiaaliturva 2000-luvun yhteiskuntapolitiikassa. Teoksessa Juho Saari (toim.) Sosiaaliturvariippuvuus. Sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa? Tampere: University Press, 117-154.

Sell, Anna (2007) Pätkätyöttömyys ja nuorten aikuisten muuttuvat elämäntyylit. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 1/2007.
<http://elektra.helsinki.fi/oa/0780-0886/2007/1/patkatyo.pdf> Viitattu 10.10.2018.

Sinkkonen, Jari (2010) Nuoruusikä. Helsinki: WSOY.

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301> Viitattu 10.10.2018.

STM (2018) Sosiaali- ja terveysministeriön tiedote 223/2018. Työttömälle lisää mahdollisuuksia täyttää aktiivimallin vaatimukset. https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1271139/tyottomalle-lisaa-mahdollisuuksia-tayttaa-aktiivimallin-vaatimukset . Viitattu 1.3.2019

Therborn, Göran. (2015) Maailma. Aloittelijan opas. Tampere: Vastapaino.

Tilastokeskus, Työvoimatutkimus. https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_tyolama.html Viitattu 13.2.2019.

Tilastokeskus (2013) Työllisyys ja työttömyys vuonna 2013. https://www.stat.fi/til/tyti/2013/13/tyti_2013_13_2014-04-01_kat_002_fi.html .Viitattu 12.1.2019.

Tilastokeskus (2017) Työllisyys ja työttömyys vuonna 2017. https://www.stat.fi/til/tyti/2017/13/tyti_2017_13_2018-04-12_kat_002_fi.html Viitattu 12.1.2019

Tilastokeskus (2018) Työvoimatutkimus 24.7.2018. https://www.stat.fi/til/tyti/2018/06/tyti_2018_06_2018-07-24_tie_001_fi.html Viitattu 12.1.2019.

Tosun, Jale & Unt, Marge & Wandensjö, Eskil (2017) Youth-oriented Active Labour Market Policies: Explaining Policy Effort in the Nordic and the Baltic States. Social Policy & Administration. 51(4), 598–616.

Thomson, Rachel (2007) Applying a biographical approach. Teoksessa Mary Kehily (toim.) Understanding youth: Perspectives, identities and practices. London: Sage/The Open University, 96-106.

Van Aerden, Karen & Gadeyne, Sylvie & Vanroelen Christophe. (2017) Is any job better than no job at all? Studying the relations between employment types, unemployment and subjective health in Belgium. Archives of public health. 75 (55). Bio Med Central, 1-10.

Wyn, Johanna (2017) Educating for late modernity. Teoksessa Teoksessa Andy Furlong (toim.) Routledge handbook of youth and young adulthood. Oxon: Routledge, 91-98.

Ylistö, Sami (2015) Miksi työnhaku ei kiinnosta? Nuorten pitkäaikaistyöttömien työnhakuhaluudelle kertomia syitä. Työelämän tutkimus 13 (2), 112-126.

http://www.tyoelamantutkimus.fi/wp-content/uploads/2016/11/Ylisto%CC%88_Miksi-tyo%CC%88nhaku-.pdf Viitattu 4.11.2018.

Liite 1

Teemahaastattelurunko

Miten työttömyys ja aktivointi näkyvät nuoren elämäkulussa?

Mitkä ovat nuoren selviytymiskeinot työttömyydestä?

Työttömyyden vaikutukset elämään

Työn merkitys elämässä

Työllistämispalveluihin/ aktivointiin kohdistuvat odotukset (kuntouttava työtoiminta, työkokeilu, palkkatukityö jne.)

hyöty? ei hyötyä?

Kokemukset aiemmista / olemassa olevasta työttömyysjaksosta

Kokemukset (työvoima)viranomaisen toiminnasta hyöty/haitta

Työllistymistä vaikeuttavat tekijät

Työllistymistä edistävät tekijät

Toiminnallisuus työttömyyden aikana

Mitä tyypillisesti tekee kotona?

Työttömyyden seurauksia

Mikä / Mitkä asiat vaikuttavat siihen, että työttömyys loppuisi? Selviytymiskeinot?

Tulevaisuuden suunnitelmat

Taustakysymykset:

Ikä

Sukupuoli

Koulutushistoria

Työhistoria

Elämäntilanne nyt

Taloudellinen tilanne

Velat, ulosotot, perinnät

Terveystila, Fyysinen/Psykkinen

Sosiaalinen verkosto (tärkeimmät)

Miten asuu, kenen kanssa

Muuta huomioitavaa (oppimisvaikeudet, neuropsykiatriset vaikeudet jne.)